

**ФУНДАЦІЯ
ГАЛИЦЬКОЇ
МИТРОПОЛІЇ**

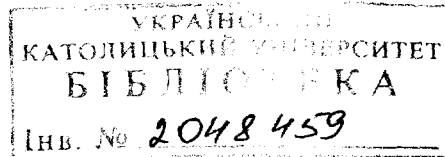
ФУНДАЦІЯ ГАЛИЦЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ

у світлі дипломатичного листування
Австрії та Святого Престолу 1807–1808 років:
Збірник документів

Упорядкування, вступна стаття та коментарі
Вадима Ададура

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛЬВІВ 2011

УДК 271.5(436):272-732.2]”1807/1808” (093)
ББК Э377.109(41).01+Э375-3-018,01
Ф 947

ФУНДАЦІЯ ГАЛИЦЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ у світлі дипломатичного листування Австрії та Святого Престолу 1807–1808 років: Збірник документів / упорядкування, вступна стаття та коментарі Вадима Ададуrowa. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2011. LVIII + 190 с. + 8 с. кольор. іл. ISBN 978-966-8197-83-3.

У виданні переглядається усталений з часу виходу в світ «Анналів Руської Церкви» (1862) історіографічний канон оповіді про відкриття унійної митрополії в Галичині. На основі уперше оприлюднених документів з Домашнього, Придворного та Державного Архіву Австрії уточнюються причини, етапи, хронологічні віхи, а також суттєво розширюється коло дійових осіб цієї важливої події, яка органічно вписується у європейський контекст початку XIX ст.

FOUNDATION OF THE GALICIAN METROPOLITANATE in the light of diplomatic correspondence between Austria and the Holy See, 1807-1808: Collection of documents / compiled, introduced, and commented by Vadym Adadurov. Lviv: Ukrainian Catholic University Press, 2011. LVIII + 190 p. + 8 p. ill.

This edition contains first-time published documents from the Haus-, Hof-, and Staats-Archiv in Vienna concerning the erection of the Uniate Metropolitanate in Galicia. It reviews the historiographical cannon accepted since the appearance of the *Annales Ecclesiae Ruthenae* in 1862. These new documents contribute in clarifying the reasons, stages, and chronological periods. They also identify a wider circle of the main players of this significant event and are intrinsic to understanding the European context of the beginning of the 19th century.

Науковий редактор: д. і. н. Ігор Скоциляс

Рецензенти: д. і. н. Леонід Зашкільняк
к. і. н. Леонід Тимошенко

Літературний редактор: Люба Маринович

Художник: Федір Лукавий

Оригінал-макет: Ірина Дерезенець

Рекомендовано до друку Вченою радою Українського католицького університету
(протокол № 8 від 8 вересня 2009 р.)

На обкладинці відтворено панораму Святоюрського ярмарку на початку XIX ст.
(картина маслом невідомого художника, відділ давнього українського мистецтва
Національного музею імені митрополита Андрея Шептицького у Львові)

Für die finanzielle Unterstützung dieser Publikation danken wir

Dziękujemy za wsparcie finansowe Fundacji Kultury Duchowej Pogranicza

Copyright © 2011 by Вадим Ададуrowa
Усі права застережено
ISBN 978-966-8197-83-3

ДЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТОРІОГРАФІЧНОГО КАНОНУ ЩОДО ФУНДАЦІЇ ГАЛИЦЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ (на основі документів Державної канцелярії Австрійської імперії)

Для цілої низки європейських країн початок ХІХ століття став часом реформ внутрішнього устрою, спричинених нагальною потребою дати адекватну відповідь на виклики зовнішньополітичної експансії наполеонівської Франції. Люневільський мир 1801 р., згідно з яким під владу Франції перейшли Південні Нідерланди, вся течія Рейну, Швейцарія й частина Північної Італії, порушив рівновагу сил на «Старому континенті» такою мірою, що не залишив сучасникам і тіні сумніву в тому, що рано чи пізно французи наважаться піти далі, щоб опанувати всю Італію та зруйнувати дощенту тисячолітню будівлю Священної Римської імперії німецької нації. Не чекаючи цього «судного дня», останній імператор Священної Римської імперії Франц II (1792–1806) своїм патентом від 11 серпня 1804 р. проголосив про виокремлення з її досить аморфного тіла своїх спадкових володінь та їхнє об'єднання з тими землями, які йому належали поза згаданою імперією. Загалом ішлося про майже два десятки держав (*Staates*), єдність яких скріплювалася їхнім безпосереднім підпорядкуванням австрійській династії¹. Потрапивши під владу Габсбургів за

¹ Див.: К. Воцелка. *История Австрии: Культура, общество, политика* / перев. с нем. В. А. Брун-Цехова, О. И. Величко, В. Н. Ковалев. Москва 2007, с. 215–217; А. Дж. П. Тейлор. *Габсбургська монархія 1809–1918: Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини* / перекл. з англ. А. Портнов, С. Савченко. Львів 2002, с. 24–25; Е. Цьолнер. *Історія Австрії* / перекл. з нім. Р. Дубасевич, Х. Назаркевич, А. Онишко, Н. Іваничук. Львів 2001, с. 325; А. R. Kann. *A History of the Habsburg Empire 1526–1918*. Los Angeles (Calif.) 1977, с. 218–219; К. Vocelka. *Glanz und Untergang der hofischen Welt: Repräsentation, Reform und Reaction im habsburgischen Vielvölkerstaat* / ред. von H. Wolfram [= *Österreichische Geschichte 1699–1815*, 4]. Wien 2001, с. 132–133.

різних історичних обставин, ці держави мали відмінні устрій, права та ступінь залежності від правлячої династії. Відтак першочерговим завданням, яке постало перед імператором Францом, була їхня консолідація у єдине державне тіло, що отримало офіційну назву «Австрійська імперія».

На той момент наймолодшим за часом створення з-поміж спадкових коронних країв династії Габсбургів було «Королівство Галичини та Лодомерії з Великим князівством Краківським, князівствами Освенцімським і Заторським» (далі – Галичина). Території, з яких воно складалося, були привласнені Габсбургами під час першого (1772 р.) та третього (1795 р.) поділів Речі Посполитої під приводом того, що, як угорські королі, вони успадкували право на ревіндикацію (повернення законної спадщини) Галичини, яка на початку XIII ст. на короткий час була захоплена Угорщиною. Заселені головним чином католиками східного і західного обрядів та юдеями, ці землі мали (порівняно з іншими державами монархії Габсбургів) настільки специфічний характер конфесійних, суспільних, економічних, політичних, національних відносин, що стали об'єктом постійних уніфікаційних заходів з боку Віденського двору². Зміни в устрій новонабутих земель почергово вносили Марія-Терезія (1740–1780), Йосиф II (1780–1790), Леопольд II (1790–1792), і все ж згадані зміни набули завершеного характеру лише за правління імператора Франца II. Надавши 1803 р. своїм галицьким володінням офіційний статус королівства (або коронного краю), цей монарх підніс їх (принаймні з формальної точки зору)* до становища однієї з держав першого рангу у своїй імперії, підкресливши тим самим, що поруч з Угорським, Богемським і Далмаційським королівствами Галичина становитиме один з чотирьох підмурівків Австрійського імператорського дому. У випадку Галичини статус королівства передбачав, по-перше, остаточне позбавлення її рудиментів устрою, який існував тут за часів Речі Посполитої, та, по-друге, сформування певної спільності устроєвих ознак, які максимально полегшили б її консолідацію з давнішими державами монархії Габсбургів. Одним з важливих напрямів намічених змін було завершення розпочатого ще реформами Йосифа II процесу перебудови церковних відносин³, який мав допровадити до створення системи верховного нагляду з боку світської влади над територіальною й ерархічною структурами головних конфесій у Галичині. Цієї мети передбачалося досягти шляхом переокроювання церковних провінцій, границі яких мали збігатися з новими державними кордонами, створенням у межах згаданих провінцій нової, незалежної від впливів закордонних пастирів, системи підпорядкування духовенства, а також шляхом реорганізації процедури номінації (висунення) кандидатів на вищі ерархічні посади.

² Див.: О. Balzer. *Historia ustroju Austrii*. Lwów 1899, с. 404.

* Річ у тому, що в Галичині після 1786 р. не скликали місцеву законодавчу палату (сейм), а сам імператор не відбув церемонії коронування, надалі обмежившись призначенням віцегубернаторів.

³ Див.: K. Vocelka. *Glanz und Untergang der höfischen Welt*, с. 313–315, 366–386.

Спочатку устроєві зміни торкнулися Католицької Церкви латинського обряду. Своім рішенням від 19 липня 1803 р. імператор Франц ліквідував Тарнівську дієцезію, територія якої після третього поділу Речі Посполитої виявилася розділеною між монархією Габсбургів та Пруссією. Замість цієї дієцезії була створена цілком нова Келецька, до складу якої увійшли австрійська частина колишньої Тарнівської та деякі деканати Холмської і Краківської дієцезій. Кількома місяцями пізніше імператор постановив зліквідувати Холмську катедру, створивши замість неї Люблінську, яка обійняла також частину Познанської єпархії, що здебільшого перебувала під контролем Пруссії. Границі всіх дієцезій (включно з урізаною Краківською) мали збігатися з межами внутрішніх адміністративних поділів, усталених у «Королівстві Галичини та Лодомерії». Водночас Франц ухвалив рішення про виведення Краківської дієцезії з підпорядкування Гнезненській митрополії, мотивуючи цей крок тим, що її глава став підданим Пруссії, а тому втратив можливість і право здійснювати нагляд над єпископствами у Галичині. Такі повноваження на території коронного краю мав винятково архієпископ Львівський, якому, як митрополитові Галицькому, мали відтепер підпорядковуватися не лише Келецька, Люблінська і Перемиська, а й Краківська дієцезії⁴. Але щоб набути канонічного характеру, ці зміни потребували потвердження (конфірмації) папою Римським. З відповідним проханням Віденський двір звернувся до Римської курії 14 січня 1804 р. У поданні наголошувалося, що «створення нової дієцезії, її розміщення та територіальна протяжність, номінація її єпископа заради блага релігії та держави» належать до виняткової компетенції імператора, який мусив здійснити вищезгадані заходи з огляду на зміну державних кордонів⁵. Відповідь папи Пія VII виявилася неоднозначною. Згідно зі свідченням австрійського повіреного у справах при Римському Святому Престолі (далі – Святий Престол або Апостольський Престол) графа Емануеля фон Кевенгюллера, «Папа, прочитавши подання, сказав, що наразі не приймає і не відкидає номінацій, які в ньому містяться». Серед головних причин небажання Римського понтифіка погодитися на зміни, здійснені імператором, австрійський дипломат назвав «страх Римської Курії перед тим, аби внаслідок подібних змін єпископи не перетворилися на звичайних державних службовців», а також побоювання, щоб практика визначення меж єпископств і митрополій відповідно до державних кордонів не порушила одвічні традиції поділу на церковні провінції та не спровокувала чвар між єрархами, завдавши таким чином шкоди єдності Католицької Церкви⁶. У цьому випадку позиція Римської курії не виходила поза межі того стриманого й обережного

⁴ Haus-, Hof- und Staats-Archiv in Wien (далі – HHStA), Staatskanzlei, Rom, karton 227, с. 27; Rom 1805–1806, karton 1, с. 88.

⁵ Там само, с. 28.

⁶ Там само, karton 226, с. 47–48.

ставлення, яке було характерним для її відносин з Віденським двором після релігійних реформ Йосифа II.

Утім, попри ухильну позицію папи, імператор Австрії далі наполягав на своєму. Що давало йому підстави сподіватися на згоду Пія VII? Відповідь на це питання знаходимо у дипломатичному листуванні тих років між Віденським двором і Римською курією. Його аналіз показує, що не меншу роль, ніж питання церковного устрою, у ньому відігравали бурхливо дебатовані та постійно коментовані політичні проблеми Святого Престолу, пов'язані зі щораз більшим військовим і дипломатичним тиском на нього з боку Франції, яка в особі свого імператора Наполеона Бонапарта прагнула до встановлення необмеженого контролю на Апеннінському півострові, стратегічне становище у центрі якого займала Папська держава. Австрійська імперія, яка ще зберігала владу над частиною Північної Італії, була в той час єдиною реальною силою, яка ще могла протистояти французьким зазіханням. Цю обставину добре розумів і Пій VII. Під час аудієнції в папи 7 вересня 1805 р. Е. Кевенгюллер за дорученням свого уряду, який здійснював останні приготування до війни з Францією, змалював перед Святішим Отцем непривабливу картину майбуття, яке очікувало на нього в тому разі, «якщо австрійців буде викинуто з Італії». «Ви, напевно, залишитесь духовним главою Церкви, – наголошував він, – але що стосується світської влади, то станете найнижчим за рангом васалом і придворним Бонапарта». Відповідь понтифіка не залишила Кевенгюллерові сумнівів, що «той сам усвідомлює цю істину, оскільки признався мені, що все побачене ним під час його візиту до Парижа*, переконало його у безмежному деспотизмі Бонапарта»⁷. Однією з ознак пошуку в цей період Римською курією шляхів до зближення з Віденським двором було те, що, починаючи з осені 1805 р., папа все ж погодився благословити реорганізацію церковних юрисдикцій у Галичині. Своїми буллами *Indefessum personarum* та *Quemadmodum Romanorum Pontificum* Пій VII апробував фундацію Келецької та Люблінської дієцезій⁸. Прикметно, що Римська курія повідомила австрійського посланника про ухвалення відповідного рішення усього через кілька тижнів після вищезгаданої розмови з папою⁹.

На тлі поступового політичного зближення між Святим Престолом і Австрією восени 1805 р. уряд останньої отримав надію на швидше затвердження своїх заходів папою Римським, відтак розпочав підготовку до наступного етапу перебудови церковної організації в Галичині. Цього разу він мав намір надати Католицькій Церкві грецького обряду ерархічну структуру,

* Наприкінці 1804 р. папа Римський здійснив візит до Франції для того, щоб 2 грудня очолити в катедральному соборі Нотр-Дам у Парижі коронацію імператора французів Наполеона I.

⁷ HHStA, Staatskanzlei, Rom 1805–1806, karton 1, с. 151.

⁸ Див.: В. Кумор. *Historia Kościoła*. Lublin 1985, част. 6, с. 255–256.

⁹ HHStA, Staatskanzlei, Rom 1805–1806, karton 1, с. 184–188.

більш відповідну до завдання консолідації колишніх земель Речі Посполитої в Австрійську монархію. Такий намір Віденського двору збігався з інтересами самого греко-католицького духовенства в Галичині. Підпорядковане за часів Речі Посполитої верхній юрисдикції одного митрополита, який спочатку резидував у Вільні чи Новгородку, а з середини 1740-х рр. у Радомишлі в Україні й мав офіційний титул митрополита Київського і Галицького, руське унійне духовенство в Галичині після поділів Польсько-Литовської держави відчуло істотні труднощі у підтримуванні зв'язку зі своїм зверхником і тими епархіями своєї Церкви, які опинилися поза кордонами імперії Габсбургів. Тож, починаючи з 1775 р., єрархи Унійної Церкви в Галичині час від часу порушували перед Віденським двором питання про заснування у ревіндикованій ним провінції уряду митрополита, наділеного тими самими правами, що й митрополити Київські¹⁰. Особливо ж нагальною справа митрополії в Галичині стала після інтернування 1795 р. російським урядом митрополита Теодосія (Ростоцького) та фактичного скасування цим кроком митрополичої гідності в Руській Унійній Церкві¹¹. Позбавлені свого духовного зверхника, католики східного обряду стали вразливими для заходів асиміляційного характеру з боку Латинської, а особливо Православної Церков¹². Показовим було спільне рішення всіх трьох чинних у Галичині греко-католицьких ординаріїв – єпископів Львівського Миколая Скородинського, Холмського Порфирія (Важинського) та Перемиського Антонія Ангеловича – послати до Відня Михайла Гарасевича, крилошанина львівського катедрального собору Св. Юра. Він мав представити австрійському урядові прохання про відокремлення їхньої Церкви від Київської митрополії та поновлення Галицького митрополичого престолу. Це рішення було реакцією на звістку про те, що латинський архієпископ Львівський Каєтан Ігнаці Кіцький подав на ім'я імператора Франца меморандум, у якому, поміж іншими заходами, запропонував припинити номінацію нових греко-католицьких єпископів, щоб таким чином перервати тяглість єрархії Унійної Церкви в Галичині та

¹⁰ M. Harasiewicz. *Annales Ecclesiae Ruthenae, gratiam et communionem s. Sede Romana habentis, ritumque Graeco-Slavicum observantis, cum singulari respectu ad dioeceses ruthenus Leopoliensem, Premisliensem et Chelmensem*. Leopoli 1862, с. 565–571, 579–580, 631–640 (далі – *Annales Ecclesiae Ruthenae*); А. Г. Великий. *З літопису християнської України: Церковно-історичні радіолекції з Ватикану*, у 9 т., т. 7. Рим 1975, с. 172–179 (далі – Великий. *З літопису християнської України*).

¹¹ Див.: І. Назарко. *Київські і Галицькі митрополити: Біографічні нариси (1590–1960)*. Торонто [б. р.], с. 119–120; А. Winiarz. Rostocki Tadeusz, w *zakonie Teodozy*, h. Juńczyk // *Polski Słownik Biograficzny*, т. 32. Wrocław – Warszawa – Kraków 1991, с. 171–173.

¹² Див.: В. Адагуров. Ситуація Греко-Католицької та Православної Церков у Правобережній Україні наприкінці XVIII – на початку XIX ст. очима інформаторів уряду Франції // *Вісник Київського міжнародного університету* [=Міжнародні відносини, 5]. Київ 2007, с. 123–131; М. Radwan. *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim 1796–1839*, 2-re вид. Lublin 2004.

підпорядкувати її латинським єрархам. Проект Кіцького звертав увагу Відня на фактичну втрату Руською Греко-Католицькою Церквою можливості канонічно поновлювати свою єрархію з огляду на відсутність у ній уповноваженого для цього митрополита¹³.

Судячи з наведеного в «Анналах Руської Церкви» опису місії Гарасевича у Відні в червні – липні 1803 р., йому напрочуд легко вдалося звести нанівець зазіхання латинських єрархів і, крім того, неабияк зацікавити справою створення греко-католицької митрополії не лише столичний політик, а й апостольського нунція¹⁴. Утім, аналізуючи згаданий опис, історик мусить пам'ятати, що він не є авторським свідченням самого святоюрського крилошанина, а лише укладеним о. Михайлом Малиновським після смерті Гарасевича (1836 р.) на основі особистих паперів останнього витягом. У ньому некритично, без звернення до інших документів, перебільшено особистий внесок Гарасевича у зацікавлення Віденського двору справою створення в Галичині греко-католицької митрополії. Недокладність цієї оповіді показує насамперед аналіз листування 1803 р. між Придворною канцелярією у Відні та губернаторством у Львові, з якого стає зрозумілим, що головним натхненником поїздки о. Гарасевича до Відня був єпископ Перемиський Антоній Ангелович. Саме він уклав меморандум на ім'я імператора Франца, в якому, між іншим, фігурувало прохання заборонити заходи щодо переведення русинів греко-католиків на латинство¹⁵. Приводом для такого прохання став випадок зі схваленим Львівським архієпископом Кіцьким переходом у латинство монаха-василіанина Костянтина (Копчинського)¹⁶. Цей прецедент спричинив подальші конверсії окремих греко-католицьких священників¹⁷. Необхідність безпосереднього звернення до Відня була зумовлена тим, що, попри скарги на незаконність подібної практики, ані віце-губернатор Галичини, ані місцеві чиновники нижчого рангу (майже всі римо-католики) не поспішали реагувати на них. Навпаки, на повернення якоїсь частини населення у латинство видавалося їм цілком доречним в монархії, в якій правляча династія та більшість локальних еліт належали саме до цього віровизнання. Водночас австрійські чиновники в Галичині не могли збагнути, що такий процес із часом призвів би не лише до послаблення і занепаду Унійної Церкви (яку вони нерідко уявляли собі як схизматичну), а й до поступового розмивання

¹³ *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 751.

¹⁴ Там само, с. 752.

¹⁵ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУЛ), ф. 146 [Галицьке намісництво у Львові], оп. 4, спр. 2122/469, арк. 1–24.

¹⁶ *Monumenta Ucrainae Historica. Collegit Metrop. Andreas Septyckij, edidit Metrop. Josephus Slipyj*, у 12 т., т. 7 (1774–1807). Рим 1969, док. № 125, с. 278–281 (далі – *Monumenta Ucrainae Historica*).

¹⁷ Див.: *Litterae S. Congregationis de Propaganda Fide / collegit introductione et adnotationibus auxit P. Athanasius G. Welykyj*, у 7 т., т. 7 (1790–1862). Рим 1957, док. № 3195, с. 128.

ідентичності руського народу, основою якої була східнохристиянська обрядовість, а це призвело б до масової полонізації русинів. Для того, щоб оцінити далекосяжні наслідки конфесійних змін, потрібен був погляд значно ширшого масштабу, ніж той, що його мала обмежена провінційними рамками австрійська бюрократія в Галичині. Такий погляд міг іти тільки з Відня, від імператора Франца. Щоб зрозуміти особливості його формування, слід узяти до уваги те, що принаймні з часів Йосифа II династія Габсбургів намагалася ґрунтувати єдність своїх спадкових володінь не стільки на політиці оніменчення чи навернення своїх підданих до Римо-Католицької Церкви, скільки на униканні ототожнення себе з якоюсь конкретною (навіть німецькою) національністю чи конфесією, на дотриманні рівновіддаленості від усіх націй або, простіше сказати, – трактуванні всіх без винятку підлеглих їм народів як рівних перед спільним монархом. З тих самих міркувань імператорам було вкрай не вигідно надавати перевагу націям, які мали могутні елітарні прошарки і могли почуватися більш чи менш незалежно у діалозі з Віднем (таким як угорці чи поляки). Навпаки, було важливим оберігати недоторканими права тих націй, які не були потужними в соціальному плані й, аби уникнути асиміляційного тиску з боку могутніших сусідів, шукали підтримки Відня (таких, наприклад, як хорвати чи русини). Враховуючи цю характерну рису національної політики Габсбургів, неважко зрозуміти, що сформульована у меморандумі Кіцького пропозиція про ліквідацію єпископату руської Греко-Католицької Церкви не могла припасти до вподоби імператорові Францу. Адже монарх добре знав, що латинське духовенство в Галичині складається майже виключно з поляків, чимало з-поміж яких сподівалися на відновлення власної державності за підтримки наполеонівської Франції¹⁸. Цією політичною філософією Віденського двору й пояснюється загалом успішний перебіг місії Михайла Гарасевича, якого 20 червня було удостоєно аудієнції при дворі, і під час неї той мав змогу вручити меморандум Антонія Ангеловича. Наслідком розгляду згаданого меморандуму імператором став директивний лист Придворної канцелярії до Галицького губернаторства, в якому йшлося про необхідність покласти край незаконній практиці навернення руських греко-католиків у римську віру¹⁹.

В умовах, коли австрійський уряд засвідчив свою прихильність до пропозицій греко-католицької єрархії в Галичині, її посланець мав можливість докладніше представити справу поділу Київської митрополії апостольському нунцієві у Відні Антонію Габріеле Североллі. У врученому останньому 11 липня меморандумі Михайло Гарасевич виклав коротку історію створення та «ліквідації» Галицької митрополії, а також актуальні міркування на

¹⁸ Див.: В. Ададуrow. Галицькі русини у концепціях польської політики Франції та Австрії 1805–1812 років // *Україна в минулому*, 9. Київ – Львів 1996, с. 38–60.

¹⁹ ЦДІАУЛ, ф. 146 [Галицьке намісництво у Львові], оп. 4, спр. 2122/469, арк. 1–24.

користь її відновлення. У меморандумі було названо й узгодженого греко-католицькими єрархами кандидата на митрополичий престол – старішого з-поміж них за часом отримання єпископської хіротонії (1790) Порфирія (Важинського). Незабаром єпископ Холмський особисто звернувся до імператора Франца. У своєму листі від 1 грудня 1803 р. він прохав найяснішого монарха взяти справу відновлення митрополії під свою високу опіку. Утім як Віденський двір, так і нунцій Североллі узалежнили свою готовність підтримати вищезгаданий проект від отримання згоди митрополита Теодосія на поділ Київської церковної провінції. Необхідність такої згоди розуміли й самі ініціатори фундації Галицької катедри, які звернулися через дипломатичні канали Святого Престолу до митрополита Київського (лист від 26 жовтня 1803 р. за підписами Миколая Скородинського й Антонія Ангеловича). Однак у своїй відповіді від 16 лютого 1804 р. Теодосій, який перебував під суворим наглядом російських властей, відхилив прохання галицьких єпископів, пославшись між іншим на те, що справа поділу митрополії належить до компетенції імператора Олександра I²⁰. Разом з тим, існують вагомі підстави вважати, що Теодосій (Ростоцький) мав також особисті застереження проти заснування нового митрополичого престолу в Галичині, оскільки понад усе боявся суперництва між двома предстоятелями, яке могло, на його думку, покласти кінець єдності Руської Церкви та її унії з Римом. У датованому 12 лютого 1808 р. офіційному витлумаченні причин довготривалої незгоди надати канонічне потвердження Галицькій митрополії Римська курія покликала між іншим на негативну думку митрополита Теодосія, яку той висловив у відповідь на запит з Риму. У цьому документі стверджувалося, що «він (Ростоцький. – В. А.) цього настільки сильно боявся, що хоч і був майже готовий на це пристати, врешті таки виявив свій спротив щодо її утворення лише з таких міркувань. І безперечно, що ніхто інший не міг краще від нього знати вдачу цього народу, спосіб мислення та всі взаємовідносини, які могли стати приводом для згаданих труднощів» (док. № 46). Лише смерть архиєпископа Теодосія у Санкт-Петербурзі 25 січня 1805 р. усунула формальні перешкоди для реалізації проекту поділу Київської митрополії.

20 липня 1805 р. апостольський нунцій у Відні повідомив Римську курію про намір імператора Австрії номінувати митрополита для русинів греко-католиків у Галичині²¹. Це повідомлення було отримано в Римі 10 серпня²². Священна Конгрегація поширення віри (*Sacra Congregatio de Propaganda Fide*; в українській історіографії також побутує дослівне і, на наш погляд, дещо некоректне відтворення назви – Священна Конгрегація пропаганди віри), що опікувалася справами Унійних Церков, одразу ж звернулася по докладнішу

²⁰ *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 753–754.

²¹ *Monumenta Ucrainae Historica*, док. № 131, с. 286–287.

²² *Litterae S. Congregationis de Propaganda Fide*, т. 7, док. № 3191, с. 126.

інформацію в цій справі до прокуратора руського Чину Св. Василя Великого у Римі Йордана (Міцкевича), якого галицькі єпископи залучили до справи відновлення митрополії ще наприкінці 1803 р.²³ Не гаючи часу, той уклав меморандум (док. № 16) на основі попередньо отриманих від Антонія Ангеловича листів і представив його Конгрегації 13 серпня 1805 р. У ньому підкреслювалося, що «навіть чи існували колись більша потреба або зручніший час для того, щоб заснувати, або радше відновити, у землях Імператорської Корони, які мають назву Галичини, титул Галицького митрополита». Нагальну потребу цього кроку Міцкевич обґрунтовував тим, що «після розподілу Королівства [Польського] між трьома державами – Росією, Пруссією й Австрією – та переходу останнього руського унійного митрополита Теодосія (Ростоцького) у вічне життя згасла будь-яка надія на збереження єдиного митрополита для усіх вищеназваних територій [що були розподілені між державами] з різною вірою – митрополита, який мав би таку саму юрисдикцію над усіма греко-русинами, що її він мав у єдиній до того католицькій державі». Згадавши по тому про звернення у 1803 р. греко-католицьких єпископів Галичини до імператора Франца II «з уклінним проханням виступити перед Апостольським Престолом з клопотанням про те, щоб у Коронному Краї був призначений новий митрополит», прокуратор Василянського чину закликав Святий Престол висловитися на користь створення нової церковної провінції в Галичині.

14 жовтня 1805 р. нунцій Североллі надіслав з Відня подальші запевнення, що Віденський двір має намір запропонувати Святому Престолові погодитися на «створення гідності нового руського митрополита, такої важливої для його (тобто австрійського. – В. А.) панування в Галичині»²⁴. Ознайомившись із цими повідомленнями і докладно вивчивши справу, Священна Конгрегація поширення віри охарактеризувала справу греко-католицької митрополії в Галичині як цілком назрілу «для користі Унійної Руської Церкви»²⁵. В основу цього рішення було покладено міркування, що їх висловив у своєму меморандумі на ім'я префекта цієї Конгрегації абат Джованні Антоніо Бенвенуті, який мав чималий досвід перебування на території Речі Посполитої та Росії. На думку цього церковного достойника, після смерті митрополита Ростоцького виникла реальна загроза для існування унії, тому що від російського уряду годі було сподіватися призначення нового предстоятеля Унійної Церкви. Відтак слід було вітати бажання імператора Австрії щодо призначення митрополита, оскільки цей крок дозволив би зберегти єрархію Унійної Церкви²⁶.

²³ *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 753, 775.

²⁴ Там само, с. 775.

²⁵ *Litterae S. Congregationis de Propaganda Fide*, т. 7, док. № 3191, с. 126.

²⁶ *Monumenta Ucrainae Historica*, док. № 133, с. 289–292.

Своє позитивне ставлення протягом 1805–1806 рр. до проекту заснування митрополичого осідку в Галичині Римська курія обґрунтовувала такими міркуваннями:

Ще 1795 року митрополит Ростоцький був позбавлений маєтностей митрополії та всякого здійснення своєї влади й був змушений жити на звичайну пенсію у [Санкт-]Петербурзі; і скільки представників не посилали до Петербурзького Двору від Святого Престолу, від самого Ростоцького і від руського духовенства, – жодним чином не можна було добитися відновлення митрополії русинів, щоб він міг здійснювати свою владу. Отож, здавалося, вже зовсім не було надії побачити коли-небудь після смерті Високопреосвященного Ростоцького відновлення сану митрополита всієї Русі серед руських унійних єпископів, а відсутність такого сану залишала Руську Церкву без провідника власного обряду, який був так потрібен для її збереження. В описаному стані речей, напевно, не були нерозважливими наполегливі прохання призначити митрополитом одного з галицьких єпископів. Цілковито переконавшись у тому (адже до цього змусили багато невдалих спроб), що Російський Двір ніколи не дозволить відновити цей сан серед руських унійних єпископів, не маємо кращого виходу, аніж встановити митрополита русинів з титулом «Галицький» в Австрійських володіннях, інакше існувала небезпека залишити без проводу єрархію русинів і тим самим не лише перекреслити єдину можливість надіятися на повернення інших русинів-неуніатів до Святої Католицької Церкви, а й спричинитися певним чином у майбутньому до того, щоб митрополит Київський, схизматик із незаконно присвоєним титулом, що його він має, непомітно перетягнув усю паству русинів у схизму ще раз, як у представленні цієї справи зазначали галицькі церковні достойники. Відтак не має викликати подиву, якщо з усіх цих причин, після розгляду справи з тими обставинами, які мали місце у 1805 році, [ми] стали вважати згаданий засіб вельми корисним для Святої Унії (док. № 46).

Однак рішення про створення унійної митрополії в Галичині було ухвалено Придворною канцелярією тільки 17 липня 1806 р. В історіографії це відтермінування зазвичай пояснюється війною з Францією. Набравши драматичного для Австрії перебігу, вона, очевидно, таки відвернула увагу Придворної канцелярії від підготовки офіційного рішення про створення нової церковної провінції²⁷. Утім, на наш погляд, таке пояснення є неповним, оскільки не враховує того факту, що відтермінування справи Галицької митрополії було зумовлене відсутністю на той час відповідного кандидата, який користувався б цілковитою довірою з боку імператора Австрії. Після смерті 9 березня 1804 р. Порфирія (Важинського), якого спочатку розглядали як найбільш вірогідного кандидата, а також після смерті 23 травня 1805 р. Миколая Скородинського в Галичині залишився тільки один греко-католицький єрарх, єпископ Перемиський Антоній Ангелович, який здійснював тимчасову адміністрацію над вакантними Холмською та Львівською

²⁷ Див.: Великий. *З літопису християнської України*, с. 183.

катедрами. До смерті Скородинського кандидатуру Ангеловича австрійський уряд навряд чи брав до уваги, однак тепер Придворна канцелярія мусила уважніше приглянутися до єпископа Перемиського. У разі відхилення його кандидатури вибір було би, правдоподібно, зупинено на одному з тих кандидатів, яких любіював (у порозумінні з латинським архієпископом Львівським Кіцьким) референт у релігійних справах Галицького губернаторства Андреас Цайсль, – найвірогідніше, о. Доротея (Михальського), поляка за національністю, чи о. Юліана (Шпорлінга), генерального вікарія Перемиської консисторії, богемця за національністю. Перевагою цих кандидатів перед Ангеловичем була їхня приналежність до Чину Св. Василя Великого. Тим самим вони відповідали усталеному на Замойському соборі 1720 р. і затвердженому 1724 р. буллою *Apostolatus officium* («Апостольський обов'язок») формальному критерію щодо обрання єпископів, а отже й митрополита, виключно з-поміж монахів згаданого чину²⁸. Натомість єпископа Перемиського, представника світського духовенства, імператор номінував 1795 р. всупереч вищезгаданому приписові²⁹. Відтак його висунення на митрополичий престол могло бути негативно сприйняте василіанами і Святим Престолом як інновація, що порушувала усталені традиції. Принаймні в такому світлі охарактеризував намір австрійського уряду нунцій Североллі, який у своєму листі з Відня від 20 липня 1805 р. писав про відповідну вказівку Придворної канцелярії, надіслану Галицькому губернаторству, стосовно вивчення кандидатури єпископа Перемиського на митрополичий престол³⁰.

Певною мірою вирішальним чинником у виборі австрійським імператором кандидата на митрополита стала політична діяльність єпископа Перемиського під час війни 1805 р., яка стала серйозним випробуванням на міцність нещодавно проголошеної Австрійської імперії та відданості її народів престолові Габсбургів. Попри втрату внаслідок цієї війни Австрійським імператорським домом окремих володінь, його будівля загалом витримала потрясіння, навіть у тих її частинах, які вважалися найменш надійними, в тому числі й у Галичині. Побоювання щодо можливості організації тут повстання на користь Франції під гаслом відновлення незалежної Польщі не підтвердилися. Мало того, вагома частина населення Галичини, яку склали русини східного обряду, засвідчила виразну проавстрійську позицію. Можна чимало розмірковувати про причини виникнення такого суспільно-політичного явища, яким було австрорусинство, однак безперечно, що його історичне коріння слід шукати насамперед у позитивному досвіді перебування галицьких греко-католиків

²⁸ *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 775, 782; див.: *Руський провінційний синод, дано у місті Замості з благословення Святого Отця нашого Бенедикта XII*, 2-ге вид. Івано-Франківськ 2006, с. 207 [6-й титул].

²⁹ Національний музей ім. Митрополита Андрея Шептицького у Львові, відділ рукописів і стародруків, Сдк-272 [Чин поставлення єпископа у Львові 1796 р.].

³⁰ *Monumenta Ucrainae Historica*, док. № 131, с. 286–287.

під владою Габсбургів³¹. На відміну від поляків, які після поділів Речі Посполитої були позбавлені їхнього домінуючого політичного становища, а тому мали вагомі підстави недолюбувати нову «батьківщину», образ цієї монархії, який сформувався у колективній свідомості русинів, нічим не нагадував злої мачухи. Навпаки, у дискурсах нечисленних освічених представників цієї нації Австрія постійно ототожнювалася з рідною матір'ю, а імператор – із турботливим батьком. Складаючись на зламі XVIII–XIX ст. із більш ніж 9/10 селян і греко-католицьких священиків, руський народ мав вагомі підстави шанувати Австрію за обмеження панщини та вилучення підданих з-під юрисдикції домініальних урядів, за турботу про піднесення освіченості й рівня добробуту парохів. Недаремно ж, перелічуючи благодіяння, що їх здійснила для покращення становища русинів династія Габсбургів, Антоній Ангелович зазначав у пастирському листі до клиру своєї епархії, що «зазнаючи від Найласкавішого австрійського уряду не тільки спільних з іншими громадянами безпеки та спокою, але понад це – особливих і немалих милостей, знаками яких є заснування генеральної семінарії, надання гідного прибутку парохам, пристойна платня за виконання душпастирських обов'язків, звільнення від сплати катедрального [податку], ми зазнаємо й інших милостей, що їх не зазнавали ані у давні часи, ані зазнають тепер наші брати, які перебувають у інших країнах»³².

У цитованому пастирському посланні від 4 листопада 1796 р. владика Антоній уперше закликав підлеглих йому парохів і паству добровільними жертвами засвідчити свою підтримку Австрійській вітчизні й улюбленому монархові під час нелегкої війни супроти «безбожної» Франції. Ту саму, тільки рішучішу й більш обґрунтовану, політичну позицію ми побачимо у двох його полемічних творах, які з'являться друком через дев'ять років, 25 жовтня і 2 листопада 1805 р.³³. Написані у формі відповіді на звинувачення проти Австрії, що були вміщені у січні 1805 р. на шпальтах французьких періодичних видань, згадані твори на основі докладного аналізу австро-французьких суперечностей в Італії, німецьких землях, Нідерландах, Швейцарії, а також аналізу умов миру 1801 р. доводили, що безпосередньою причиною нової війни стала загарбницька політика Франції, яка «згвалтувала Люневільський мир у всіх його пунктах, що були вигідними для Австрії». Саме тому, згідно з його словами, Австрія розпочала справедливую війну проти «нікчемних, гвалтом здійснених вчинків Бонапарта, який одним помахом руки знищив цілі королівства та попривласнював одну за іншою цілі держави». Відтак завдання,

³¹ Див. докладніше ст.: М. Мудрий. Австрорусинство в Галичині: Спроба окреслення проблеми // *Вісник Львівського університету* [=Серія історична, 35–36]. Львів 2000, с. 571–577.

³² Тобто греко-католицьке духовенство у тих частинах Речі Посполитої, які відійшли до Росії та Пруссії (ЦДІАУЛ, ф. 201 [Греко-католицька митрополича консисторія], оп. 4, спр. 1480, арк. 2).

³³ [Angelłowicz.] *Kto jest stroną zaczepiającą: Austria czy Francya?* Lwów 1805; [його ж.] *Kto jest powodem wojny: Austria? czyli Francya?* Lwów 1805.

що їх вирішувала Австрія у війні з Францією, видавалися єпископові Перемиському близькими розумінню кожної людини, яка «прив'язана серцем до своєї батьківщини». Ангелович закликав свою паству «протиставитися неприятелів в переконанні про необхідність і важливість цієї війни, в непохитній єдності, з вірою у справедливість нашої справи, довести ворогові зі зброєю в руках, що славу та незалежність наших земель, непорушність наших кордонів ми зуміємо зберегти й що французьких наказів слухатися не будемо»³⁴.

Цей заклик не залишився порожнім звуком насамперед для тієї частини греко-католицького духовенства, яка була рукоположена вже після поділів Польщі, в період австрійського панування. Для Ангеловича, – який був одним з найбільш успішних представників цього нового покоління священників, котре виховувалось у заснованих 1775 р. у Відні імператрицею Марією-Терезією «Барбареумі» та 1783 р. у Львові Йосифом II Генеральній семінарії й мало можливість захищати докторати з богослов'я у Віденському та Львівському університетах, – почуття відданості династії Габсбургів було не кон'юнктурною позицією, а життєвим кредо. Роль єпископа Антонія, а також підпорядкованого йому духовенства в організації вірнопідданої щодо Віденського двору позиції руського народу під час подій 1805 р. була належно оцінена імператором, який, навпаки, мав сильні підозри щодо благонадійності василіан. Відтак 21 лютого 1806 р. Президія Галицького губернаторства ухвалила постанову запропонувати на розгляд Придворної канцелярії кандидатуру Антонія Ангеловича, яка 17 липня успішно пройшла обговорення у релігійному департаменті Придворної канцелярії й була рекомендована монархові для призначення митрополитом Галицьким «греко-руського обряду»³⁵. Франц I затвердив проект відповідного рішення 11 вересня 1806 р. Про номінацію Ангеловича повідомлено в урядовому виданні «Вінер Цайтунг» 8 листопада того-таки року³⁶.

Імператорське рішення від 11 вересня завершило *перший етап* створення унійної митрополії в Галичині, під час якого ініціатива тутешнього греко-католицького духовенства була підтримана урядом Австрії. *Другий етап* мав уже міжнародний характер. Його зміст полягав у представленні австрійським урядом вищезгаданих заходів Святому Престолові з метою їхнього дослідження на відповідність традиціям Католицької Церкви та подальшого канонічного потвердження. В подібних процедурах цей етап мав здебільшого формальне значення, але цього разу так не сталося. У процесі фундації Галицької митрополії саме другий його етап виявився особливо складним і напруженим. Однак в історіографії питання про підтвердження рішень австрійського уряду Римським Апостольським Престолом не набуло належного висвітлення. Переважна більшість авторів узагалі оминає

³⁴ Цит. за брошурою: *Kto jest powodem wojny*, с. 13–14, 18, 20–21, 54.

³⁵ *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 776.

³⁶ *Österreich-Kaiserliche Priviligirte Wiener Zeitung* 90 (1806) 8 лист., с. 5545.

мовчанкою події, які сталися між ухваленням відповідного рішення імператором 11 вересня 1806 р. та виданням булли про його визнання. Її дату різні автори теж визначають по-різному, переважно локалізуючи її у хронологічному проміжку між 22 та 24 лютого 1807 р.³⁷; при цьому перевагу традиційно надавали 23 лютого³⁸. Також в оповідях істориків простежується розрив, межі якого можна визначити згідно з такими мовними конструкціями (що їх автори зазвичай подають як одну логічну цілість, без жодних проміжних пояснень): 1) «Того ж дня, коли імператор Австрії Франц I затвердив рішення про створення нової митрополії, необхідні документи були відправлені в Рим на папське благословення»³⁹; 2) «Папська булла про відновлення Галицької митрополії з'явилася наприкінці лютого 1807 р.»⁴⁰. Діагностувати цей розрив у текстовій конструкції, такий класичний з погляду Мішеля Фуко⁴¹, дозволяють наступні ознаки викривлення параметрів дискурсивного поля («поділу» і «розрідження», згідно з термінологією цього французького мислителя), у площині якого автори розташовують історичні факти. По-перше, йдеться про очевидну для кожного, хто має бодай найменше уявлення про процедуру конфірмації рішень Святим Престолом, нелогічність твердження, що він погодився потвердити Галицьку греко-католицьку митрополію всього через п'ять місяців після отримання відповідного звернення від сторони-прохача. Для прикладу, вже згадане нами аналогічне прохання щодо розширення територіальних меж Львівської митрополії латинського обряду, яке було подане австрійським урядом двома роками раніше, станом на 1806 р. Римська курія все ще продовжувала вивчати. Тож історик не має права нехтувати обережним ставленням, яке було притаманне Святому Престолові при розгляді питань про зміни меж церковних провінцій і яке надзвичайно уповільнювало ухвалення рішень навіть за умови відсутності якихось серйозних заперечень чи зауважень. По-друге, в цьому конкретному випадковій курія мусила також дотримуватися принципу почерговості в наданні підтверджень (тобто апробація мусила спочатку здійснитися щодо латинської митрополії, внесення про яку було першим за часом, а потім уже щодо греко-католицької). По-третє, між прийнятою в історіографії датою видання папської булли стосовно Галицької митрополії та реальним висланням цієї булли до Відня

³⁷ Див. огляд думок щодо дати видання згаданої булли у праці: І. Паславський. Деякі дискусійні питання в історіографії відновлення Галицької митрополії 1807 р. // *Галицька митрополія. 1303–1807–2007* / ред. З. Білик, В. Гаюк, Я. Дашкевич та ін. Львів 2008, с. 13, 15.

³⁸ Див., наприклад, цілком оперте на оповіді Гарасевича дослідження оглядового характеру: А. Korczok. *Die Griechisch-Katholische Kirche in Galizien*. Breslau – Leipzig – Berlin 1921, с. 71.

³⁹ І. Паславський. Вступні зауваги // *Галицька митрополія. 1303–1807–2007*, с. 4; його ж. *Галицька митрополія: Історичний нарис*. Львів 2007, с. 75–76.

⁴⁰ І. Паславський. Вступні зауваги; його ж. *Якою була б Україна без Святоюрської гори?* // <http://www.patryarkhat.org.ua/ukr/library/article;356/>

⁴¹ М. Foucault. *L'Ordre du discours*. Paris 1971, с. 10, 13, 53–54.

існує тривалий хронологічний розрив (більшість авторів датують відправлення згаданої булли з Риму травнем 1807 р.⁴²). І лише у своїй «Історії унії Руської Церкви з Римом» о. Юліан Пелеш наголошує, що розпорядження про підготовку булли з'явилося не раніше 1808 р., після тривалих перемовин між Апостольським Престолом та Австрією⁴³.

Неуважність дослідників до обставин розгляду справи Галицької митрополії в Римі була зумовлена низкою факторів, найістотніші з-поміж яких ми назвемо нижче. Передусім ідеться про некритичне і «само собою зрозуміле» наслідування схеми, викладеної у класичному творі «Аннали Руської Церкви», авторство якого приписується Михайлові Гарасевичу. Між тим ця оповідь, яку відредагував о. Михайло Малиновський уже після смерті святоюрського крилошанина, висвітлює справу митрополії з точки зору Галицької консисторії середини XIX ст. Вона не враховує того засадничого факту, що після реформ Йосифа II і аж до ухвалення конкордату 1863 р. духовенство в монархії Габсбургів було позбавлене прямих контактів зі Святим Престолом, тому всі церковні зміни здійснював австрійський уряд, який самостійно домагався їхнього підтвердження і не вважав за потрібне (окрім випадків, коли потребував якоїсь додаткової інформації історичного чи статистичного характеру) ознайомлювати духовенство зі своїми заходами міжнародного рівня. Наслідком цього був брак уявлень навіть з боку єрархів Греко-Католицької Церкви про наміри й дії австрійського уряду. Окрім того, уже звичним для багатьох поколінь дослідників стало переписування старих істин у такому вигляді, що його вони мали у працях XIX ст., без прямого вивчення архівних документів. Мабуть, жодна інша тема української історії не має на цей час настільки фрагментарної джерельної бази, однак, попри ці кричущі прогалини, вважається загалом непогано дослідженою. Плодом відносно бідного документального ґрунту стало повторення істориками з покоління в покоління цілої низки неточностей, похибок, а то й відвертих нісенітниць⁴⁴. Імовірно, що така табуйованість «копання вглиб» згаданої теми пояснюється її органічним зв'язком з метанаративом

⁴² *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 784; Великий. *З літопису християнської України*, т. 7, с. 190; *Галицькі митрополіти* / ред. В. Гаюк, М. Гуменний та ін. Львів 1993, с. 8.

⁴³ Див.: J. Pelesz. *Geschichte der Union der Ruthenischen Kirche mit Rom*, т. 2. Wien 1880, с. 668. Інтуїтивно відчувши неприродність такого розриву, сучасний автор В. Марчук обережно оминув твердження про видання папської булли 1807 р., констатувавши лише як безперечний факт, що ця булла надійшла до Галичини 1808 р. (див.: В. Марчук. *Українська Греко-Католицька Церква: Історичний нарис*. Івано-Франківськ 2001, с. 35). Про відкриття греко-католицького престолу в Галичині саме 1808 р. говорять Іван-Павло Химка (J.-P. Himka. *The Greek Catholic Church and Nation-Building in Galicia, 1772–1918 // Harvard Ukrainian Studies*, т. 8, № 3–4, 1984, с. 428) та Наталя Яковенко (Н. Яковенко. *Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України*. Київ 2005, с. 494), щоправда не вказуючи джерел своєї інформації.

⁴⁴ «Усякий дискурс тримається на вже сказаному» (М. Foucault. *L'Archéologie du savoir*. Paris 1969, с. 36).

національної історії, в якому головною дійовою особою виступає український народ, а змін зазнають лише декорації мізансцени його одвічних змагань з чужинцями-недоброзичливцями. Відтак будь-який факт, який суперечив би усталеній концепції створення Галицької митрополії як важливої віхи у «параді» національно-визвольних змагань, готовий сприйматися як шкідливий, піддається вилученню, замовчуванню та забуттю (так звана «дискурсивна поліція») ⁴⁵. Лише у працях таких відомих істориків Церкви, як о. Юліан Пелеш, о. Атанасій Великий та о. Ісидор Нагаєвський, здійснено більшою чи меншою мірою обґрунтовані спроби пояснити, якою була роль Відня та Риму у створенні Галицької митрополії для русинів. При цьому тільки перший зі згаданих авторів таки наважився визнати, що рішення Австрії стосовно заснування нової церковної провінції не отримало протягом 1807 р. жодного затвердження з боку Святого Престолу, відтак імператорському урядові треба було докласти чималих зусиль, щоб домогтися його у 1808 р. ⁴⁶. Річ у тому, що він писав свою працю в 70-ті рр. XIX ст. і ще не був зв'язаний у своїх судженнях парадигмою національного погляду на історію, довгий час проживав у Відні й мав можливість почути свідчення про створення митрополії від сучасників подій, які відбувалися на початку XIX ст. у столиці монархії. Ісидор Нагаєвський вперше згадав про те, що Святий Престол двічі відмовлявся задовольнити прохання імператора Австрії потвердити Ангеловича у сані митрополита Галицького, а також про заходи Віденського двору і самого номінанта, метою яких було змінити негативну позицію курії в цій справі. Щоправда, цей відомий історик Церкви таки не взяв до уваги того факту, що описані ним перипетії мусили зайняти значно більше часу, ніж кілька місяців, і хибно датував видання булли 24 лютого 1807 р. ⁴⁷. Щодо позиції о. Великого, то беззаперечною її перевагою було звернення автора до документів з Ватиканського архіву, які уможливили відтворення неоднозначного протягом 1806–1808 рр. ставлення Римської курії до пропозиції Австрії утвердити греко-католицьку митрополію в Галичині. Та попри те, що використані о. Атанасієм документи виявили істотні розбіжності між історичними фактами та усталеною в національній історіографії концепцією оповіді, цей автор, нерідко суперечачи сам собі, повторив усі її головні положення. Він волів стверджувати, що буллу справді було видано в лютому 1807 р., але через сумніви щодо поділу Київської митрополії впровадження її було відкладено більш ніж на рік ⁴⁸.

Щоб докладніше з'ясувати цю складну наукову проблему, важливо оперти її дослідження на невикористані науковцями документальні свідчення – передусім ті, які зберігаються в архівах Відня і Риму й відображають

⁴⁵ Див.: М. Foucault. *L'Ordre du discours*, с. 37–39.

⁴⁶ Див.: J. Pelesz. *Geschichte der Union der Ruthenischen Kirche mit Rom*, т. 2, с. 668.

⁴⁷ Див.: І. Нагаєвський. *Нарис історії Галицької митрополії*. Філадельфія 1958, с. 28–30.

⁴⁸ Див.: Великий. *З літопису християнської України*, с. 171–200.

обговорення справи Галицької митрополії відповідальними органами Австрійської монархії та Святого Престолу. Мусимо визнати, що, приступаючи до виявлення таких документів, ми мали спочатку надто спрощене уявлення про місце згаданої проблеми у зовнішньополітичній діяльності Австрії, яке було сформоване попереднім ознайомленням з історіографічною версією заснування митрополії. Відтак ми очікували знайти у Домашньому, Придворному та Державному Архіві у Відні (*Haus-, Hof- und Staats-Archiv in Wien*) якихось кілька формальних листів стосовно внесення цієї справи на розгляд Римського Апостольського Престолу й отримання від нього позитивної відповіді. Але натомість виявили там масштабну (майже п'ятдесят документів) кореспонденцію між австрійським урядом і його дипломатичним представником у Римі, а також між цим дипломатичним агентом і Державним секретаріатом Апостольського Престолу. Це об'ємне листування, яке тривало протягом усього 1807-го і перших двох місяців 1808 р., було спричинене ухильною позицією Римської курії щодо апробації заходів з реорганізації Греко-Католицької Церкви у Галичині. В історії, яка постає у світлі цих листів, присутні всі елементи драми – зав'язка, несподівані й серйозні перешкоди, захоплива інтрига, уперте змагання сторін, підступи недоброзичливців, врешті-решт – вистражданий щасливий кінець. Найбільш згадуваними у цьому листуванні особами були імператор Франц I, віце-канцлер Австрійської імперії Йоганн Філіпп фон Стадіон, повірений у справах при Святому Престолі Людвіг фон Лебцельтерн, папа Римський Пій VII, державний секретар Апостольського Престолу Філіппо Казоні та його заступник Джузеппе Доріа, члени Конгрегації поширення віри кардинали Лоренцо Літта, Леонардо Антонеллі, Домініко Коппола, Мікаеле де П'етро, апостольський нунцій у Відні Антоніо Габріеле Североллі, імператор французів Наполеон Бонапарт, польський генерал Ян Генрик Домбровський, російський цар Олександр I, архієпископ Полоцький Іраклій (Лісовський), митрополит-номінант Антоній Ангелович, монах-василіанин Йордан (Міцкевич). Цікаво, що про таку постать, як Михайло Гарасевич, у ньому немає жодної згадки. Відігравши протягом 1803–1806 рр. помітну роль у контактах між галицьким унійним духовенством і урядом у Відні (внутрішньодержавний рівень), Гарасевич, очевидно, не брав жодної участі у подальшому вирішенні справи, не маючи інформації про її обговорення на міждержавному рівні у 1807–1808 рр. Попри те, що внутрішня сторона справи Галицької митрополії, дійову участь у просуванні якої брав святоюрський крилошанин, досліджена порівняно краще, ніж її зовнішня сторона, про яку йтиметься у нашому збірнику, у перспективі вона теж потребує залучення нових джерел і застосування нових концептуальних підходів. Презентована тут праця становить собою лише перший крок до переосмислення цієї важливої наукової проблеми на методологічних засадах здорового (тобто позбавленого нігілізму) наукового деконструктивізму, що відкриває нові горизонти для створення синтетичної картини досліджуваного явища.

У науковий обіг вперше вводиться комплекс документальних джерел з фонду «Рим» Державного архіву Австрії, який дає змогу поглянути на цю важливу подію української національної історії з точки зору тих грандіозних змін, що їх переживала Європа на початку XIX ст., відтак оцінити місце згаданої події у загальноєвропейському масштабі. Крім того, презентовані документи дають можливість спростувати кілька недостовірних чи навіть міфологічних тверджень, які були зумовлені тим, що дослідники у своїх поглядах були обмежені вузькими рамками галицьких реалій другої половини XIX – початку XXI ст.

Насамперед розпочнемо зі спростування (на перший погляд другорядного, але насправді надзвичайно важливого в роз'ясненні ставлення Святого Престолу до справи затвердження Галицької митрополії) історіографічного твердження про те, що відповідне прохання імператора було відправлено до Риму 11 вересня 1806 р., тобто в день ухвалення у Відні рішення про створення митрополії та номінацію її предстоятелем Антонія Ангеловича⁴⁹. Документи Придворної канцелярії, які є найпевнішим джерелом щодо дати відправлення імператорського подання, свідчать, що це сталося лише за місяць, 10 жовтня. Вручено ж подання державному секретареві Апостольського Престолу відбулося тільки 5 листопада 1806 р. (див. док. № 4)⁵⁰. Ще десять днів зайняло належне оформлення цього подання і його скерування до Конгрегації поширення віри. Це відбулося 16 листопада 1806 р.⁵¹ Таким чином, якщо стати на точку зору прийнятої в історіографії версії датування булли кінцем лютого 1807 р., то очевидно, що для розгляду імператорського подання й ухвалення рішення залишалось зовсім мало часу – всього три місяці. Чи була реальною позитивна згода Римської курії протягом такого короткого для її адміністративної практики терміну?

Для відповіді на це стрижневе питання належить з'ясувати, якими темпами здійснювався розгляд згаданого подання. Повідомивши ще 8 листопада 1806 р., що «папське відомство вже ретельно займається цією справою» (див. док. № 1), протягом наступних трьох з половиною місяців повірених у справах в Римі Л. Лебцельтерн так і не спромігся надіслати своєму урядові жодної новини про перебіг її розгляду. Врешті-решт при Віденському дворі склалося враження, що Святий Престол немовби забув про справу Галицької митрополії. Його мовчання спонукало віце-канцлера Австрійської імперії Й. Ф. Стадіона⁵² доручити 21 лютого 1807 р. Л. Лебцельтернові «нагадати папському міністерству про вищезгадане подання і наполегливо пришвидшувати це затвердження», оскільки його відсутність протягом чотирьох місяців

⁴⁹ Див.: Великий. *З літопису християнської України*, с. 184.

⁵⁰ *Monumenta Ucrainae Historica*, док. № 142, с. 306.

⁵¹ Там само, док. № 139, с. 302–304.

⁵² Докладніше про цю історичну особистість ідеться у праці: Н. Rössler. *Graf Johann Philipp Stadion: Napoleons deutscher Gegenspieler*, у 2 т. Wien – München 1966.

позбавляє «нещодавно призначеного митрополита Ангеловича, який очікує на папське потвердження, [можливості] повернутися до міста-резиденції в його церковному окрузі» (док. № 1). Аналогічне доручення було сформульоване й у наступній інструкції віце-канцлера, в якій ішлося про потребу наполягати також на потвердженні латинським митрополитом Галичини архієпископа Кіцького (док. № 2). Отримавши згадані інструкції з Відня, австрійський повірений у справах не гаяв часу і 12 березня 1807 р. представив державному секретареві Святого Престолу Філіппо Казоні ноту, в якій домагався прискорення розгляду справ латинської та греко-католицької митрополій у Галичині (док. № 4). У своїй відповіді на ноту Л. Лебцельтерна кардинал Казоні «переклав вину за це відтермінування на Конгрегацію поширення віри й обіцяв [...] відповідь протягом найближчого часу» (док. № 3). Наступного дня, 13 березня, державний секретар звернувся до префекта згаданої Конгрегації, прохаючи повідомити про перебіг розгляду переданого ще 16 листопада 1806 р. подання імператора Австрії⁵³. Сподіваючись прискорити справу, до префекта Конгрегації поширення віри кардинала Мікаеле де П'єтро також безпосередньо звернувся сам австрійський повірений (док. № 3). Інформація, отримана австрійським дипломатом у результаті зустрічей з посадовими особами Римської курії, стала для нього справжнім шоком. У своїй депеші від 8 квітня Л. Лебцельтерн писав, що мотивом відтермінування відповіді обидва його співрозмовники назвали серйозну хворобу кардинала Копполи, секретаря Конгрегації поширення віри. Останній вважався чи не найавторитетнішим на той час у Римі знавцем проблематики християнських Церков на теренах колишньої Речі Посполитої. Саме тому Копполи й було доручено підготувати оцінку справи заснування Руської митрополії в Галичині для її розгляду згаданою Конгрегацією. Таке пояснення означало не що інше, як те, що справу греко-католицької митрополії ще навіть не почав вивчати по суті уповноважений до цього орган, і це викликало неприховане обурення австрійського дипломата, який не втримався від того, щоб дорікнути де П'єтро: «Але ж не слід було їх (справи. – В. А.) залишати протягом п'яти місяців у руках монсеньйора Копполи і тим самим наражати на [повільну] смерть разом з ним, не зважаючи на побажання Августійшого Двору та мої наполягання з цього приводу. Така повільність, яка переходить у безтурботність, може спричинити тільки найсумніші наслідки» (док. № 5). Зрозуміло, що таке пояснення причин відтермінування мало формальний характер. Про справжні його мотиви можна було в той час висувати тільки з туманної заяви кардинала Казоні про те, що серед членів Конгрегації поширення віри існує спротив проголошенню руської митрополії в Галичині. Згідно з його словами, «спочатку, коли робилося відповідне повідомлення в Конгрегації кардиналів, кардинал [Коппола] висловився сприятливо щодо того, щоб

⁵³ *Monumenta Ucrainae Historica*, док. № 142, с. 306.

задовольнити Ваше прохання, але протягом часу, коли здійснювалося дослідження й було отримано нові роз'яснення, визначилися різні думки й успішному завершенню справи протиставилися численні труднощі». Враження від своїх розмов Л. Лебцельтерн підсумував таким чином: «Я не зміг отримати від державного секретаря [жодних] інших пояснень і був змушений обмежитися повторенням наполягань, [які зводилися до того,] що Його Величність потребує задоволення своїх домагань протягом якомога найближчого проміжку часу. Врешті я переконався, що Його Еміненції зовсім не відома природа [згаданих ним] труднощів» (док. № 5).

Про справжню причину відтермінування розгляду справи руської митрополії в Галичині австрійський посланник у Римі зміг дізнатися лише наприкінці квітня 1807 р. «У той час, – зазначав він у своїй депеші до Відня від 25 квітня, – коли тему моєї ноти обговорювали і вона зовсім не зустрічала спротиву, стало відомо про номінацію Російським двором митрополита грецького обряду для провінцій Польщі, які перебувають під його [російським] пануванням. Оскільки права митрополита цього обряду є значно ширшими й охоплюють незрівнянно важливіші прерогативи, ніж ті, які належать митрополіям латинського обряду, тут розгледіли можливість дискусій між двома митрополитами про юрисдикцію та поширення влади, які могли б завдати шкоди, і кардинали нарешті дійшли думки, що для існування згаданих митрополій у польських провінціях могли б виникнути труднощі й перешкоди» (док. № 6). Логіку дій Апостольського Престолу в цій ситуації чи не найкращим чином дозволяє збагнути офіційне витлумачення його позиції, представлене у ноті державного секретаря від 12 лютого 1808 р. (док. № 46). У цьому документі стверджувалося, що «в Галичині митрополит був потрібен саме тому, що в інших місцях не було когось, хто б міг здійснювати свою юрисдикцію і бути центром руської єрархії». Однак коли такого архиєпископа призначили в Росії, для членів Римської курії сенс створення митрополичого престолу в Галичині було втрачено. Відтак «Святий Престол був змушений змінити свою позицію, визнаючи непотрібним і згубним захід, що його відповідні обставини робили до того корисним і необхідним».

Про природу згаданих труднощів австрійському урядові стало відомо лише з ноти державного секретаря Казоні від 7 травня 1807 р. (док. № 8), в основу якої було покладено довгоочікувану відповідь префекта Конгрегації поширення віри де П'єтро⁵⁴. Як і належало в дипломатичному етикеті, від імені Святішого Отця державний секретар повідомив, що «після зрілих роздумів над цією вкрай делікатною справою Церков греко-руського обряду [...] Його Святість не може допомогти запровадити задумане нововведення у жодній з цих Церков». Головною причиною такого рішення названо здійснену російським імператором номінацію архиєпископа Полоцького на вакантний

⁵⁴ *Monumenta Ucrainae Historica*, док. № 143, с. 306–310.

після смерті Теодосія (Ростоцького) митрополичий престол. З погляду Римської курії, створення на вимогу австрійського імператора ще одного митрополичого осідку в Галичині мало б такі негативні наслідки: поділ єпископів «між двома різними главами», розкол Василіанського чину (який називали ще «Руським чином») на «два тіла», занепад практики скликання соборів, які протягом віків (як це було в Бересті наприкінці XVI ст. чи в Замості 1720 р.) опікувалися всією руською нацією і протистояли «православній схизмі». Тож у згаданій ноті на основі досить ґрунтовного екскурсу в історію Руської Церкви та її унії з Римом – екскурсу, який спирався на цитовані положення з різних папських булл та правил соборів Руської Церкви, – Казоні доводив неможливість поділу Київської митрополії з огляду на шкідливість цього кроку для збереження етноконфесійної єдності греко-католиків та їхнього зв'язку з Римом. За його словами, якщо «створити там (у Галичині. – В. А.) нову митрополію та надати їй такі самі привілеї й права, якими користувався митрополит Київський, той зазнав би грубого порушення тих прав, що їх йому вже так урочисто надали, і легко виникли б згубне протистояння і конкуренція між двома митрополитами в одній нації, а її єпископи, слідуючи за відповідним митрополитом, утворили б наче два різні угруповання, що могло б урешті-решт призвести до знищення тієї єдності, яка, творячи основу для збереження всякого морального тіла, мусить охоронятися зі значно більшою обережністю серед греків, котрі, як показує досвід, схильні до поділу і схизми». Рішення про відмову потвердити Галицьку греко-католицьку митрополію підкріплювалося також аргументами про неможливість обрати її осідком місто Львів, де вже розмістився латинський митрополит, а також про ймовірну опозиційність до поділу Київської митрополії з боку монахів-василіан. Останнє твердження ґрунтувалося на тому, що існування другого унійного митрополита не лише суперечило б постановам Замойського синоду 1720 р. щодо єдиного митрополита, а й загрожувало б поділом василіанському чині, який теж мав досі одного протоархимандрита, що призначався митрополитом. Загалом аргументи Святого Престолу проти відкриття руської митрополії в Галичині, підсумовані у меморандумі Антонія Ангеловича (витяги з якого було зроблено у Придворній канцелярії 6 жовтня 1807 р. – док. № 30), були такими:

що, по-перше, у русинів ніколи не існувало двох єпископів-митрополитів;

що, по-друге, російський імператор уже номінував митрополита в особі архієпископа Полоцького, Лісовського;

що, по-третє, зовсім не було звичаю об'єднувати митрополичі Церкви в одній провінції і ще менше – в одному місті, і що у Львові вже перебуває митрополит латинського обряду;

що, по-четверте, монахи Чину Св. Василія та їхній протоархимандрит можуть погано сприйняти номінацію другого митрополита.

Щоб пом'якшити легко передбачуване негативне враження Віденського двору від цієї відмови Римської курії, папа врешті дав згоду на виведення Краківської дієцезії з підпорядкування митрополитові Гнезненському та її перехід під юрисдикцію архієпископа Львівського Каетана Ігнаці Кіцького. Тим самим було завершено процес створення у володіннях Габсбургів митрополії латинського обряду, межі якої відповідали кордонам «Королівства Галичини та Лодомерії». Ноти у справах Галицьких митрополій греко-католицького і латинського обрядів (перша від 7-го, друга від 9 травня) були надіслані австрійському уповноваженому одночасно (док. №№ 8, 9).

Припущення про те, що саме звістка про номінацію 24 липня 1806 р. імператором Олександром I архієпископа Полоцького Іраклія (Лісовського) «митрополитом Унійних Церков у Росії» (це призначення певною мірою заповнювало вакуум верховної влади у Київській митрополії після смерті останнього її предстоятеля Теодосія (Ростоцького)) змусила Римську курію змінити своє загалом прихильне від 1805 р. ставлення до ідеї Галицької митрополії, – вперше висловив і джерельно обґрунтував о. Атанасій Великий. Однак згаданий історик допустив у трактуванні цього факту кілька помилок, зумовлених його бажанням довести, що булла про створення Галицької греко-католицької митрополії з'явилась у лютому 1807 р. За версією о. Великого, події розвивалися таким чином: одразу ж після ухвалення імператором рішення про поновлення митрополії нунцій у Відні та представник Австрії в Римі передали справу до Державного секретаріату, який, своєю чергою, переслав її для вивчення до Конгрегації поширення віри «з проською про звернення пересланих їй документів»; «справа розглядалася серйозно», а згодом її передали для вивчення колишньому апостольському нунцієві у Варшаві та легатові у Санкт-Петербурзі кардиналові Літті, щоб той підготував проект рішення у цій справі; «та саме в тому часі прийшла з Санкт-Петербурга, від аббаса Лохмана, вістка» про номінацію Іраклія (Лісовського) на митрополита, відтак питання про розділення Київської митрополії стало розглядатись у Римі як шкідливе для Унійної Церкви; тому з вирішенням справи Галицької митрополії у Конгрегації поширення віри почали зволікати, «не зважаючи на настоювання Державного секретаріату, вона ані не відсилала документів, ані не висловлювала своєї думки; отож кардинал префект Конгрегації просив, у січні 1807-го року, кардинала Літту, щоб він висловив думку про ті справи, щоб уможливити відповідь Державному секретаріатові; та не чекаючи відповіді Літти, в Ватикані вже почали приготувляти, з кінцем лютого 1807 р., відповідну ерекційну буллу; в тому то часі прийшла реляція кардинала Лаврентія Літти, стримавши висилку булли майже на цілий рік»; «тому, незалежно від того, що вже позитивно вирішено відновити митрополію, а навіть вже виготовлено відповідні документи, Римський Апостольський Престол, з причини неточних відомостей про важливість поновлення Київської митрополії, стримав всю справу, і переважила

нова думка, що не треба нічого зміняти; така відмовна відповідь була дана цісарській віденській канцелярії»⁵⁵.

Ознайомившись із цією версією, одразу ж зауважуємо, що її переконливість ґрунтується на вкрай нечіткому визначенні хронологічних віх у розвитку подій. Спробуємо дещо уточнити ці віхи, відтак зауважимо, що згадана версія починає видаватися менш достовірною, а то і зовсім неправдоподібною. Передусім з'ясуємо точний час, коли Римській курії стало відомо про номінацію митрополита в Росії. Як стверджує о. Атанасій Великий, лист абата Лохмана з новиною про призначення Лісовського митрополитом було датовано 16 жовтня 1806 р.⁵⁶ Під цією датою на ім'я кардинала Копполи справді вислали лист у справі номінації архієпископа Полоцького «митрополитом Унійних Церков у Росії», але його автором був уже згаданий нами абат Бенвенуті. Вислано цей лист було з Риму (вілла Бельведер), а не з Санкт-Петербурга⁵⁷. Як додаток до нього було долучено уже згаданий лист абата Лохмана, який відправлено із Санкт-Петербурга 12 серпня з долученим до нього указом Сенату від 24 липня 1806 р.⁵⁸ Отож на момент отримання подання імператора Австрії щодо встановлення унійної митрополії в Галичині, члени Конгрегації поширення віри вже отримали новину про доконану в Росії номінацію митрополита, відтак уже тоді змінили своє попереднє схвальне ставлення до здійснення такого кроку в Австрії. Це підтверджується змістом опублікованої о. Великим ноти префекта Конгрегації поширення віри до нунція у Відні від 29 листопада 1806 р.:

Від Державного секретаріату стало відомо, що зараз від імені Імператорського Двору просувається прохання про встановлення в Галичині руської митрополії, і це питання тепер розглядається, щоб дати [на нього] належну відповідь. З цього приводу В[ашій] С[вітлості] вже писали зі Священної Конгрегації, вважаючи тоді, що цей проект може бути корисним для Унійної Руської Церкви, зваживши на ту критичну ситуацію, в якій вона перебуває, і просили Вас наполегливо розвивати цей проект, переймаючись ним з усією старанністю. Через зміну певних обставин ця справа вже не йде так гладко, як тоді, а тому відтепер, поки Вам не надішлють нових інструкцій, В[аша] С[вітлість] мусить призупинити будь-які кроки щодо цього питання, а в тому разі, якщо Вас будуть запитувати, можете відповідати, що цю справу розглядає зараз безпосередньо Святий Престол⁵⁹.

Як видно з цієї ноти, процес розгляду Конгрегацією імператорського подання відбувався в умовах, коли кардиналам стало відомо про номінацію греко-унійного митрополита у Росії. Оскільки принаймні з кінця листопада 1806 р. Святий Престол мав поважні сумніви щодо потвердження Галицької

⁵⁵ Великий. *З літопису християнської України*, с. 186–188.

⁵⁶ Там само, с. 164.

⁵⁷ *Monumenta Ucrainae Historica*, док. № 141, с. 305–306.

⁵⁸ Там само, док. № 137, с. 298–301.

⁵⁹ *Litterae S. Congregationis de Propaganda Fide*, док. № 3196, с. 129.

митрополії, які були істотно посилені на початку січня 1807 р. негативною думкою кардинала Літти⁶⁰, то твердження про появу папської булли в лютому 1807 р. видається таким, що цілком позбавлене логіки.

Із вищезгаданих документів австрійського уряду видно, що спочатку відповідальним за розгляд справи Конгрегація поширення віри призначила кардинала Копполу. Яким чином справа потрапила до рук кардинала Літти, достеменно невідомо. Однак зрозуміло, що без завершення процедури дослідження справи і ухвалення цією Конгрегацією попереднього висновку ані Державний секретаріат, ані жоден інший орган, у тому числі уповноважений до нагляду за виготовленням булл кардинал-секретар Римської курії, не могли приступити до практичних кроків, оскільки не мали уявлення, про що має йтися у буллі. Очевидна на початку квітня 1807 р. для австрійського повіреного у Римі непоінформованість Державного секретаріату щодо перебігу справи Галицької митрополії є доказом того, що з моменту передання цієї справи Конгрегації поширення віри (листопад 1806 р.) її обговорення не виходило поза межі згаданої інституції, а відтак не могло бути й мови про виготовлення ерекційної булли щодо Галицької митрополії, оскільки не існував опрацьований проект позитивного висновку, який слугував би за основу цього офіційного документа. Говорячи про цю справу, австрійський повірений у справах в Римі недвозначно свідчив, що «оскільки вона доручена зараз кардиналам Антонеллі, Літті та де П'єтро, її не можуть вивчати інші [кардинали], державному ж секретареві ледве відомо про її існування» (док. № 36). Відтак безпідставним виглядає присутнє в історичній літературі твердження про те, що своєму начебто швидкому потвердженню Галицька митрополія зобов'язана «твердій позиції державного секретаря Казоні», який буцімто переконав Конгрегацію поширення віри в необхідності здійснення цього кроку⁶¹. Мало того, принципово неправильно говорити про саму можливість існування неузгодженої позиції різних декастерій Римської курії в ухваленні рішень. У практиці ведення справ Святого Престолу, з метою усунення бодай найменшої загрози виникнення негативних для нього ризиків, ухвалення рішень відбувається без зайвого поспіху, особливо ж тоді, коли в інституції, уповноваженій розглядати справу, виникають супротивні думки. Про це мало бути добре відомо о. Великому, але згаданий дослідник таки волів обстоювати версію про небачену поспішність Римської курії у справі виготовлення булли. Утім він не підтвердив її жодним посиланням на конкретний документ, як-от проект позитивного рішення Конгрегації поширення віри, що мусив бути покладений в основу документа. Тим часом навіть у тексті самої булли про затвердження Галицької митрополії (док. № 50) недвозначно вказано, що

⁶⁰ *Monumenta Ucrainae Historica*, док. № 140, с. 304.

⁶¹ М. Гайковський, І. Паславський. *Антоній Ангелович: Його епоха і діяльність*. Львів 2006, с. 47.

протягом існування унії «Апостольський Престол час від часу приймав ще й інші рішення щодо згаданої руської нації, здебільшого вдаючись до Конгрегації Наших Достойних братів, кардиналів Святої Римської Церкви, уповноважених у справах поширення віри». Натомість папа Пій VII волів, аби «завше залишалися в силі норми, апостольські конституції та декрети генеральних соборів, видані щодо грецького обряду, і щоб завжди зоставався цілим і непорушним авторитет Наших Достойних братів, кардиналів Святої Римської Церкви з відповідних Конгрегацій, – як уповноважених у справах поширення віри, так і тлумачів Тридентського Собору». Корисним буде також поміркувати над тим, якими конкретними обставинами могла зумовлюватись виняткова поспішність Римської курії у підтвердженні рішення про створення Галицької митрополії. Бажанням якнайшвидше догодити Австрії? Навряд, бо після поразки у війні 1805 р. остання уже не викликала таких теплих почуттів з боку папи, як напередодні цієї війни. Тим більше, що в період з листопада 1806 р. до березня 1807 р. австрійський уряд не здійснив жодної спроби дипломатичного тиску на Святий Престол з наміром пришвидшити рішення у справі унійної митрополії в Галичині. Натомість така поспішність загрожувала поглибленням кризової ситуації, яка склалася на той час у відносинах між Римською курією та Санкт-Петербурзьким двором, а відтак збільшувала ймовірність репресій з боку останнього супроти Римо-Католицької Церкви в Росії. Що ж стосується інтересів руського народу в Галичині, то слід чесно визнати, що він у вимірі великої політики того часу не сприймався як самодостатня цінність. Виглядає так, що Римська курія принаймні з другої половини листопада 1806 р. не мала наміру підтверджувати подання щодо ерекції Галицької митрополії, тому залишила з'ясування справи в руках смертельно хворого кардинала Копполи. Схоже, вона сподівалася, що за певний час австрійський уряд, дізнавшись про призначення митрополита в Росії, сам відкличе своє подання або ж з'ясує цю справу шляхом переговорів з російським урядом. І лише після протестаційної ноти Л. Лебцельтерна від 12 березня 1807 р., пересвідчившись у рішучості імператора Австрії домагатися підтвердження ухвалених ним рішень, справу Галицької митрополії передали на експертизу кардиналові Літті, який уклав систему доказів проти її затвердження та представив їх 16 квітня Конгрегації поширення віри⁶². Після обговорення в Конгрегації негативного відгуку кардинала Літті (поголоски про це знаходимо в депеші Л. Лебцельтерна від 25 квітня) її префект де П'єтро повідомив державного секретаря Казоні, який, своєю чергою, дав знати Віденському дворові про відмову Святішого Отця потверджувати Галицьку митрополію та її номінованого главу⁶³.

⁶² *Monumenta Ucrainae Historica*, док. № 144, с. 310–319.

⁶³ Там само, док. № 143, с. 306–310.

У Відні цей документ отримали на початку червня 1807 р. Відмова відповідь Апостольського Престолу виявилася для австрійських державних мужів цілковитою несподіванкою. Обговоривши ситуацію з імператором, 20 червня Й. Ф. Стадіон переслав Л. Лебцельтернові інструкцію, аналіз якої не залишає сумніву в тому, що австрійський уряд не вважав серйозними докази релігійного характеру проти створення митрополії, які містились у ноті Казоні від 7 травня. Натомість він запідозрив, що причиною відмови були політичні інтриги тих сил, які опиралися міжнародному визнанню поділів Речі Посполитої. Річ у тому, що саме в цей момент у Відні зі щораз більшою тривогою спостерігали за перебігом війни між Францією, з одного боку, і Росією та Пруссією – з іншого. У результаті військових дій французи, які спиралися на підтримку польських військових угруповань (легіонів), окупували польські володіння Пруссії, що прилягали до кордонів австрійської Галичини. Цілком імовірним виглядало проголошення французьким імператором Наполеоном незалежності Польщі, відтак австрійські власті витлумачували як ворожу будь-яку діяльність, яка могла кинути бодай найменшу тінь сумніву на те, що Габсбурги володіли Галичиною законно⁶⁴. За цих обставин навіть сам факт існування в підданих австрійського імператора якихось зв'язків у тій частині колишньої Польщі, яку було окуповано французами, витлумачувався у Відні як змовницька діяльність – байдуже, чого саме стосувалася ця підозра: комерційного підприємства чи релігійної спільноти. Особливо сильна підозра впала на Василіанський чин, який намагався підтримувати єдність своєї структури попри поділи Речі Посполитої і таким чином зберігати принаймні видимість цілісності Греко-Унійної Церкви. Стрижнева роль василіан у виборі митрополита Київського теж не припала до вподоби австрійському урядові, який прагнув до безумовного підпорядкування церковних структур у Галичині своєму контролю. Відтак василіани опинилися під сильною підозрою у зв'язках із польськими інсургентами; залишалось тільки віднайти докази існування їхньої спільної змови супроти Австрії. Незабаром таємна поліція дізналася про листування між прокураторами Василіанського чину у Варшаві та Римі, в якому йшлося про можливі політичні наслідки для їхньої спільноти від присутності Франції на території давньої Речі Посполитої. Саме впливові цього листування австрійський уряд і приписував відмову Римської курії від затвердження Галицької митрополії. У своїй вищезгаданій інструкції Й. Ф. Стадіон звернув увагу австрійського повіреного у справах на факт перебування в Римі монаха Василіанського чину Міцкевича:

Я вважаю тим більше необхідним зобов'язати Вас пильнувати за цією людиною, оскільки нам стало відомо з того самого джерела, що це головним чином таємним інсинуаціям цього монаха ми завдячуємо труднощі, яких зазнає дотепер

⁶⁴ Див.: В. Ададуrow. *Польське питання у французько-австрійських відносинах епохи наполеонівських війн*. Автореферат дис. к. і. н. Львів 1997, с. 17–19.

папська конфірмація єпископа Ангеловича як митрополита греко-унійного обряду у Львові, згідно з вибором, що його було здійснено Його Величністю. Ми знаємо напевно, що цей Міцкевич мав зухвалість переконувати Римську Курію, що сучасні обставини вже невдовзі призведуть до відновлення колишнього Королівства Польського, що Галицьку митрополію, про яку йдеться, буде неодмінно скасовано, а цей сан буде довірено одному польському суб'єктові, який, щоб досягти до нього, розпочне зі вступу до монашого Чину Св. Василія, за яким у новому Королівстві буде закріплено всі найголовніші церковні посади. У підсумку видається, що ці інсинуації, хоч якими вони є абсурдними, все ж досягли своєї мети. Але оскільки для служби Його Величності, так само як і для служби Святішого Отця, важливо, щоб якийсь інтриган сумнівного гатунку не був почутий і щоб добродійні заходи, що їх Святіший Отець здійснює заради блага Католицької Церкви, не суперечили б великому призначенню релігії та церковним справам усїєї дієцезії, то звольте звернутися до кардинала – державного секретаря, щоб дати зрозуміти йому, що Його Величність не буде байдужим оком спостерігати за здійсненням, а тим паче за сприйняттям подібних інтриг міністерством Його Святості; що Міцкевич є надто добре тут знаний своїми таємними зв'язками з французькими агентами та польськими інсургентами; що ми володіємо очевидними доказами його листування з відомим Домбровським (командувачем польських легіонів у складі французької армії. – В. А.); що Імператор щораз більше схиляється до можливості вимагати його віддалення з Риму й повернення до Галицької провінції, до якої він належить; що Міцкевич, походючи з місцевості Негрибка Перемиського циркулу, насправді є його природним підданим і що його ніколи не було уповноважено на законних підставах перебувати в Римі з метою виконання там обов'язків представника численних приватних осіб (док. № 10).

Розшукавши додаткову інформацію, протягом липня Л. Лебцельтерн надіслав до Відня кілька розвідок про перебування Міцкевича в Римі (док. №№ 11, 13, 15). Ці повідомлення спростовували підозри стосовно антиавстрійського характеру діяльності монаха-василіанина. Навпаки, у них стверджувалося, що той, проживаючи від 1789 р. при римському храмі Мадонни-дель-Пасколо (Лебцельтерн навіть переслав до Відня укладену ним історичну довідку про згадану церкву та її роль у контактах унійного духовенства зі Святим Престолом (док. № 14)), не раз брав активну участь у обстоюванні майнових і релігійних інтересів Австрії, пов'язаних із процесами успадкування нею колишніх польських інституцій. Як з'ясувалося, о. Йордана і справді опитували члени Конгрегації поширення віри у справі про фундацію Галицької митрополії та потвердження її предстоятелем єпископа Ангеловича, але висловився він на підтримку ініціатив Віденського двору. Мало того, чернець відмовився пристати на пропозицію кардинала Літти написати листа Ангеловичу, щоб спонукати того відмовитися від митрополичого сану, вважаючи цю пропозицію такою, що суперечить інтересам імператора Австрії. Л. Лебцельтерн також поінформував свій уряд про вже згадані нами заходи Міцкевича щодо поновлення митрополії в Галичині, й

зокрема про його меморандум від 13 серпня 1805 р. (копію цього документа австрійський дипломат переслав до Відня, див. док. № 16). У своїй шифрованій депеші від 11 липня 1807 р. (док. № 11) Лебцельтерн пише про Міцкевичів проект об'єднання «греко-унійних дієцезій в обох частинах Галичини й Угорщині, щоб це зібрання здійснило обрання митрополита, визнане і конфірмоване Августійшим Двором, яке, згідно з ним [із судженням Міцкевича], спроможне надати більшого згуртування руській нації та її чинові й утвердити в державах Його Величності [високі сани] протоархимандрита і митрополита». Що ж стосувалося до зв'язків Міцкевича з ватажком польських легіонів на службі Франції Я. Г. Домбровським, то монах-василіанин не заперечував факту свого знайомства з цим діячем під час окупації Риму французами 1799 р. Він навіть повідомив, що на прохання прокуратора Василіанського чину у Варшаві справді написав листа генералові, щоб той узяв «під [своє] покровительство греко-унійні Церкви та руську націю», але згаданого листа таки не було вручено адресатові. Взнявши до уваги, що Міцкевичу було добре відомо про суть справи, Лебцельтерн наважився доручити йому розшук у римських архівах історичних документів, які доводили б можливість існування Галицької митрополії, окремої від Київської (док. № 15).

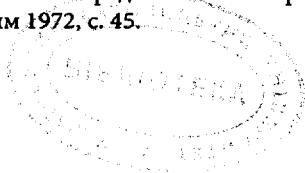
Однак повідомлення Л. Лебцельтерна таки не переконали уряд Австрії у непричетності Міцкевича до негативної позиції Апостольського Престолу щодо заснування руської митрополії в Галичині. Доручаючи повіреному в справах якомога швидше «спонукати Святішого Отця більше не протиставлятися заснуванню нової митрополії греко-унійного обряду в місті Львові», у своїй інструкції від 18 липня 1807 р. Й. Ф. Стадіон, маючи на увазі монахів-василіан, наголошував, що «Його Святість і Священна Колегія були збиті з пантелику інсинуаціями кількох інтриганів, наміри яких є надто нечистими, аби їм можна було повірити» (док. № 12). У наступній інструкції повіреному в справах в Римі, датованій 25 серпня, австрійський віце-канцлер наполягав на тому, що Міцкевич був серед змовників, які «Його Святості навіяли [думку], що Санкт-Петербурзький Двір розширив митрополичі права архієпископа Полоцького на австрійську Галичину і що внаслідок цього наш Августійший Володар не міг номінувати іншого митрополита для тих самих провінцій». Відтак залучення монаха-василіанина до заходів австрійського уряду видавалося можливим лише в тому разі, якби той «схотів переконати [Римську Курію] в існуванні змови, яка має на меті перешкодити цій справі» (док. № 19). Мало того, віце-канцлер піддав нищівній критиці проект Міцкевича «щодо розширення митрополичих прав Високопреосвященного Ангеловича на дієцезії греко-унійного обряду в Угорщині» як такий, що суперечить інтересам Віденського двору та «спроможний ще більше ускладнити справу, яка і так уже майже не просувається, і що внаслідок цього буде абсолютно необхідним спочатку позбутися згаданої ідеї, в разі якщо її просуває сама Римська Курія, проголосивши її неприйнятною» (док. № 20).

Відтак місію домогтися від Римської курії якнайшвидшого потвердження рішення імператора Австрії щодо греко-католицької митрополії в Галичині було цілковито покладено на Л. Лебцельтерна. Протягом другої половини 1807 – початку 1808 рр. він доклав величезних зусиль, щоб змінити відмовний вердикт Святішого Отця, проявивши при залагодженні проблеми свій неабиякий дипломатичний хист⁶⁵. Характеризуючи свою тогочасну діяльність у Римі, австрійський дипломат писав, що «ця справа становить предмет моїх найбільш старанних і безперервних зусиль» (док. № 24). Важливо, що від самого початку Л. Лебцельтерн зміг вірно визначити тактику в досягненні поставленої перед ним мети: він не обмежився, як це можна було чекати від дипломата, формальним спілкуванням з Державним секретаріатом, а зосередив свої зусилля на тому, щоб переконати в необхідності позитивного розгляду справи безпосередньо членів Конгрегації поширення віри. Без їхнього відповідного рішення папа ніколи не підтвердив би своєю буллою створення митрополії в Галичині. «Оскільки нинішній державний секретар не має жодного впливу на ці справи, що їх було довірено особливій Конгрегації, то саме до членів, з яких вона складається, я скеровую свою діяльність», – писав він до Відня в одному зі своїх рапортів (док. № 24).

Усвідомлюючи, що стрижневе значення для зрушення справи з місця мала позиція кардинала Літта, Лебцельтерн провів кілька важливих зустрічей із цим папським достойником. Завдяки багатогодинному спілкуванню з ним австрійський дипломат спромігся чіткіше з'ясувати мотиви відмови та окреслити коло заходів, необхідних для того, щоб спростувати побоювання Римської курії щодо розколу Греко-Унійної Церкви у разі створення другого митрополичого осідку в Галичині. Лоренцо Літта припускав, що «номінований Росією новий митрополит міг би цим перейнятися і вимагати пояснення такого розділення, [що здійснювалося б] усупереч його номінації, яка відповідає так часто висловлюваним Папою бажанням; і кардинал боїться, що наслідком такого рішення стане фатальна схизма і ще більше відчуження між Російським Двором і Святим Престолом» (док. № 13). Так, обстоюючи неможливість номінації другого митрополита в Руській Церкві, Літта фактично пов'язував це з постановою Замойського собору, згідно з якою саме архієпископ Полоцький має виконувати обов'язки тимчасового адміністратора митрополії в разі неможливості обрати нового предстоятеля⁶⁶. Тому першим і головним висновком, якого дійшов австрійський повірений, було те, що ухильна позиція Римської курії спричинена не браком належного уявлення про стан справ у Руській Церкві, а, навпаки, надто доброю обізнаністю

⁶⁵ Докладніше діяльність цього австрійського дипломата в Римі розглядається у праці: *Un collaborateur de Metternich: Mémoires et papiers de Lebzeltern I* ред. С. Lévis-Mirepoix. Paris 1949.

⁶⁶ Див.: Ю. Федорів. *Замойський синод 1720 р.* Рим 1972, с. 45.

членів курії з цим предметом – обізнаністю, якої якраз забракло в аргументації імператорського подання.

Навіть сьогодні, ознайомлюючись із промовами членів Римської курії й офіційними документами Святого Престолу, в яких відображено глибокі знання про минуле й тогочасне становище Київської Церкви, ми можемо висловити чимале здивування тим, наскільки чіткими були уявлення цих чужинців про «руську греко-унійну націю», яку, попри поділи Польщі, вони продовжували вважати єдиним тілом, що охоплювало території не лише Галичини, Волині, Поділля, України, а й Білорусії та навіть Закарпаття і Хорватії, де мешкали уніати (док. №№ 8, 13). При цьому ми можемо зрозуміти психічний стан Л. Лебцельтерна, який, описуючи свої враження від першої зустрічі з кардиналом, у депеші від 25 липня 1807 р. (док. № 13) з неприхованим подивом зазначив, що «Його Еміненція потрудилися описати мені історію Польщі, Росії та руської греко-унійної нації від Візантійської імперії до цього часу і представили мені [такі] блискучі докази своєї ерудиції та пам'яті, що я був не в стані перервати [його промову]». Відтак австрієць уважав своїм обов'язком повідомити Віденський двір про судження Лоренцо Літті, щоб «ці роз'яснення могли полегшити боротьбу з аргументами, яким тут надають ваги». Першим кроком до вироблення необхідної контраргументації Лебцельтерн назвав розшук за допомогою о. Міцкевича булли папи Йоана ХХІІІ, яка підтверджувала факт існування в Галичині митрополічної Церкви грецького обряду ще на початку XV ст. Відсилаючи копію цього документа до Відня, австрійський повірений сподівався, що «в ній можна буде віднайти якусь обставину, яка стане в пригоді, щоб підтримати прохання [нашого] володаря» (док. №№ 17–18).

У липні 1807 р. уряд Австрії розпочав нагромаджувати інформацію з метою переконати Святий Престол у необхідності затвердити нову митрополію в Галичині. Аргументи на користь існування такої церковної провінції розшукували в архіві Придворної канцелярії Богемії й Австрії. Відповідні докази історично-правничого характеру супроти відмовної відповіді Святого Престолу від 7 травня доручили опрацювати самому митрополитові-номінантові Антонію, якого було з цією метою викликано до Відня⁶⁷. Також у Придворній канцелярії вивчили указ російського імператора, який став «камнем спотикання» у позитивному залагодженні всієї справи. Як наслідок, у своїй інструкції для Л. Лебцельтерна від 25 серпня (док. № 19) Й. Ф. Стадіон доручив австрійському представникові у Римі ознайомити з долученим до згаданої інструкції текстом царського указу членів курії, від яких залежало потвердження Галицької митрополії. При оцінці наслідків згаданого указу

⁶⁷ Див.: Й. Лозинський. Жите Йоана Снігурського, владики Перемиского, Самбірського і Сяноцького // *Методія перемисьлян: Єпископ Іван Снігурський в літературі перемиського бідермаєру* / упоряд. В. Пилипович. Перемишль 2009, с. 99.

слід було виходити з того, що Санкт-Петербурзький двір не мав суверенного права розширювати «митрополичі права архієпископа Полоцького на австрійську Галичину» і що внаслідок цього «митрополита Полоцького ніколи не було б допущено [нами] до здійснення прав, що їх той міг би привласнити собі в обох частинах Галичини». Також слід було наполягати на тому, що «юрисдикцію митрополита Полоцького було обмежено чіткими й точними висловами [територією] Росії і що Імператор Олександр ніколи не мав наміру поширювати її поза межі своєї Імперії».

Отримавши інструкцію Й. Ф. Стадіона, Л. Лебцельтерн відразу довів до відома Римської курії її положення, а також текст указу російського імператора про номінацію Лісовського. У преамбулі до його ноти від 3 вересня 1807 р. (док. № 21) було засвідчено виразне невдоволення імператора Австрії відмовою папи надати канонічну апробацію Галицькій греко-католицькій митрополії та призначенню на її престол Ангеловича. Наполягання австрійського імператора щодо необхідності цього затвердження ґрунтувалися на твердженні, що поділ Руської Унійної Церкви на дві окремі митрополії є логічним наслідком ліквідації Речі Посполитої. Тому «постанови, що їх було прийнято щодо руської нації в дуже віддалену епоху, коли провінції Польщі ще були об'єднані під одним зверхником і Церква була згуртованою», не можуть виконуватись і застосовуватись тепер, «коли становище цих держав є цілковито іншим і вони вже роками поділені й підпорядковані законам різних монархів, у яких, безсумнівно, існує один спільний принцип, а саме – обмежувати границі єпископств кордонами своїх держав і внаслідок цього виключати іноземний вплив у їхніх дієцезіях, так само як і поширення юрисдикції останніх на іноземну територію». Спираючись на положення інструкції від 25 серпня, австрійський дипломат також намагався переконати у слушності домагань Віденського двору безпосередньо кардиналів де П'єтро та Літту. У світлі його аргументів номінація 1806 р. Лісовського поставала вже не просто як продовження апостольської спадкоємності митрополитів Київських, а, навпаки, – як її розрив, крок до поділу єдиної церковної провінції, що його першою зробила Росія, встановивши митрополита тільки для своїх володінь і залишивши за Австрією право зробити таку саму номінацію для її земель. Щодо визначення меж юрисдикції Лісовського, то Лебцельтерн цілком слушно зауважив, що «приймавши, згідно з термінологією імператорської постанови, сан митрополита російських Церков, він визнав неможливість підтримання давньої єрархії в її цілості й сам погодився на це розчленування, яке, зрештою, існує вже віддавна» (док. № 27). Однак ці та подальші міркування не похитнули неприхильну позицію кардинала Літти, який вважав, що створення двох церковних провінцій може спричинити розлам між католиками східного обряду, яким скористається Православна Церква для відокремлення останніх від Святого Престолу. Точка зору Лоренцо Літти була підтримана іншим впливовим членом Конгрегації поширення віри

кардиналом Леонардо Антонеллі, який уклав записку, де описав небезпеки для подальшого існування унії внаслідок запропонованого Віденським двором поділу Київської митрополії (док. № 24).

Надзвичайно важливе значення для з'ясування позиції Римської курії мали також відверті розмови Л. Лебцельтерна з колишнім апостольським легатом у Росії Томазо Арецо. Останній роз'яснив австрійцеві, що побоювання Святого Престолу затвердити Антонія Ангеловича як митрополита Галицького були спричинені не стільки страхом наразитися на гнів російського царя, скільки небажанням подати архієпископові Полоцькому Іраклію (Лісовському) привід для відокремлення підпорядкованої йому частини Київської митрополії від унії й наступного її приєднання до Православної Церкви. Згідно зі свідченням Арецо, одразу ж після своєї номінації Лісовський, який був «людиною амбітною і неспокійною», засудив обстоювані тоді Римом плани розділення Київської митрополії й «висловив претензію на об'єднання під своєю юрисдикцією всіх єпископств, що були колись підпорядковані митрополитові Київському і Галицькому» (док. № 24). На зауваження легата про необхідність заручитися для цього відповідною згодою галицьких владик і, головне, Віденського двору Іраклій (Лісовський) відповів, що «зможе підтримувати ці зв'язки і просити їхньої (єпископів. – В. А.) згоди таємно». Коли ж кардинал «вказав йому на неправильність і небезпеку [здійснення] таких підпільних інтриг, які можуть завдати значної шкоди і гідні осуду», той демонстративно покинув місце розмови. Про принципи розбіжності між Лісовським і Римською курією стало відомо також урядові Австрії. Дев'ятого березня 1806 р. в одній з інструкцій Придворної канцелярії попередникові Л. Лебцельтерна Е. Кевенгюллеру зі слів нунція у Відні Североллі повідомлялося, що курія підозрює архієпископа Полоцького у таємному бажанні розірвати єдність з Римом і створити під своїм зверхництвом унійний патріархат у Росії. Привід для підозр не раз подавав сам Іраклій (Лісовський), причому не лише висловлюваннями, а й власними вчинками. Зокрема, коли 1805 р. Олександр I призначив його президентом Другого (унійного) департаменту Римо-Католицької колегії при Юстиц-колегії, він у досить різкій формі висловився проти розміщення у Санкт-Петербурзі постійного представництва Римської курії⁶⁸. В історіографії безпідставно побутувала думка про те, що з моменту своєї номінації Лісовський «різними способами старався про канонічне затвердження своєї гідності з боку Апостольської Столиці, але цього потвердження не одержав аж до своєї смерті, бо Апостольська Столиця вже тоді поробила конкретні заходи в австрійського уряду про створення Галицької митрополії»⁶⁹. Ця думка цілком розминається з фактами, адже у світлі

⁶⁸ HHStA, Staatskanzlei, Rom 1806, karton 2, с. 31. Див. також: М. Radwan. *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim 1796–1839*, с. 49–51.

⁶⁹ І. Назарко. *Київські і Галицькі митрополити*, с. 126–127; див. також: Великий. *З літопису християнської України*, с. 154–155, 168–169.

документів австрійського уряду з точністю до навпаки стає очевидним, що у Святого Престолу якраз не виникло сумніву щодо митрополичої гідності Лісовського. Навпаки, саме призначення останнього спричинило уперте небажання курії потверджувати Ангеловича як митрополита Галицького. Надалі визнання Галицької митрополії Рим ставив у залежність від отримання австрійським урядом (шляхом звернення чи то до російського уряду, чи то безпосередньо до архієпископа Полоцького) згоди Іраклія (Лісовського) на поділ Київської митрополії (док. № 24). Відповідь на питання про те, чому папа таки не потвердив Лісовського у його новому санові, знаходимо в меморандумі Ангеловича, що його було укладено у липні 1807 р. У ньому стверджується загальновідомий для сучасників факт, що ані російський імператор, ані сам архієпископ Полоцький не зверталися до Риму з проханням про канонічну апробацію його номінації (док. № 30). Якщо перший не надіслав відповідного подання скоріш за все тому, що після показового розриву дипломатичних відносин Росії з Римом, спричиненого «справою шевальє де Вернега»⁷⁰, вважав таке звернення не відповідним до своєї імператорської гідності, то другий не міг зробити цього самостійно, без монаршого подання через дипломатичні канали. Іншою причиною було те, що з 1803 р., коли полоцький владика повів боротьбу проти переходів уніатів у латинську віру й отримав підтримку з боку російського уряду, він зазнав критики з боку апостольського легата, тому не почувався зобов'язаним Римській курії, яка вважала його не досить відданим унії. Недаремно Лісовський, висунення якого на митрополичий престол залежало виключно від волі Олександра I, розпорядився згадувати під час літургії спочатку царя і лише на другому місці папу Римського⁷¹.

Підозри Римської курії щодо Іраклія (Лісовського) в поєднанні з рішучими наполяганнями Віденського двору стосовно потвердження Антонія Ангеловича

⁷⁰ Так було названо дипломатичний конфлікт, спричинений вимогою до Римської курії, що її висунула Франція наприкінці 1803 р., видати французького емігранта шевальє Жозефа-Іларіона де Вернега, якого звинувачували у координуванні заколотницької діяльності роялістів в Італії (див.: *Correspondance générale de Napoléon Bonaparte*, т. 4. Paris 2007, док. № 8266, с. 445). Після певних вагань папа піддався тискові з боку Франції й погодився задовольнити цю вимогу (там само, док. № 8590, с. 574). Але оскільки заарештований у грудні 1803 р. і виданий Франції у квітні 1804 р. шевальє офіційно перебував на російській дипломатичній службі, то цього разу Санкт-Петербурзький двір звинуватив курію у ворожих щодо себе діях і відкликав з Риму свого посла Лісакевича (див.: там само, док. № 9055, с. 794–795). Дослідники схиляються до думки, що причиною розриву Росією дипломатичних відносин зі Святим Престолом був її намір залякати папу Пія VII, щоб перешкодити коронації ним імператора французів (див.: J.-O. Boudon. *La Papauté face au nouvel «Empereur d'Occident» // Austerlitz: Napoléon au cœur de l'Europe*. Paris 2007, с. 261–274). Восени 1806 р. Росія цілковито розірвала стосунки з Римом, демонстративно видаливши зі своєї території апостольського легата Ареццо (див.: A. Boudou. *Le Saint-Siège et la Russie: Leurs relations diplomatiques au XIXe siècle*, т. 1. Paris 1922, с. 62–70).

⁷¹ E. Likowski. *Dzieje Kościoła Unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku, uważane ze względu na przyczyny jego upadku*. Poznań 1880, с. 253.

як митрополита спричинили певну еволюцію у ставленні Святого Престолу до справи Галицької Церкви. Чіткою віхою у такій зміні стала нота державного секретаря Філіппо Казоні від 25 вересня 1807 р. (док. № 26), в якій стверджувалося, що «Його Святість схильний посприяти у цьому випадку здійсненню намірів Віденського Імператорського Двору таким способом, який, схоже, не може завдати жодної шкоди чи небезпеки для Унійних Руських Церков». Для швидкого і компромісного полагодження справи пропонувалося видати буллу, згідно з якою три греко-католицькі владцтва в Галичині – Львівське, Перемишське і Холмське – звільнялись від юрисдикції митрополита Київського та підпорядковувались безпосередньо Римському Апостольському Престолові. Як приклад такої прямої підлеглості понтифікові названо створену 1797 р. для католиків східного обряду у польських володіннях Пруссії Супрасльську єпархію. У світлі цієї пропозиції негативним залишилося ставлення Римської курії до прохання австрійського імператора затвердити Ангеловича у сані митрополита Галицького, і в ноті від 25 вересня щодо номінанта було вжито тільки титул архієпископа Львівського. Найвірогідніше, ідея потвердження владики Ангеловича лише в сані архієпископа походила від кардинала Літти, який ще на початку вересня натякнув Лебцельтернові, що розглядає цей крок як засіб для порозуміння, який дав би змогу на формальному рівні усунути проблему існування двох митрополитів у руській Греко-Унійній Церкві (док. № 22).

Утім уже в момент отримання вищезгаданої ноти Л. Лебцельтерн висловив сумнів щодо відповідності інтересам Віденського двору пропозиції, яку було сформульовано у ній від імені папи (док. № 25). Навіть не чекаючи нових інструкцій з Відня, австрійський повірений уклав і 29 вересня представив у Державний секретаріат власну ноту, в якій Римській курії було вказано на неможливість запровадження у Галичині, де існувало три великі греко-католицькі владцтва, того способу підпорядкування єпископств, який було застосовано Святим Престолом щодо невеликої та ізольованої Супрасльської єпархії. Натомість підкреслено, що єдино прийнятним способом організації галицьких владцтв є їхнє підпорядкування єдиному митрополитові, осідком якого мав стати Львів. Саме таку церковну провінцію було засновано імператором Австрії з думкою про благо його підданих східного обряду, і саме про канонічне потвердження митрополії та номінованого її предстоятелем Антонія Ангеловича, а не надання згаданим єпископствам якоїсь іншої форми церковного підпорядкування, Віденський двір просив Римську курію. «Висока освіченість і глибока розсудливість Вашої Еміненції не можуть залишити Вам сумніву в тому, – писав Лебцельтерн у своїй ноті на адресу державного секретаря Казоні (док. № 27), – наскільки пропозиція, щедро висловлена Святішим Отцем, видається віддаленою від задоволення побажань Австрійського Імператорського і Королівського Августійшого Двору, а відтак є важкоздійсненним чи навіть неможливим,

щоб вона змогла його задовольнити». Щоб краще висвітлити неприйнятність для Австрії останньої пропозиції Римської курії, австрійський дипломат просив надати йому роз'яснення стосовно того, чи вважає папа неможливим затвердити номінацію єпископа Ангеловича митрополитом і натомість вирішив надати йому тільки титул архієпископа без права нагляду за Перемиською і Холмською катедрами. Якщо це було так, то повірений у справах бажав знати, чи це тільки тимчасове рішення, чи все ж є надія на створення митрополії. Л. Лебцельтерн також не розумів, які повноваження отримали б єпископи згідно з запропонованою Святим Престолом схемою їхнього прямого підпорядкування Римові. Австрійський дипломат не погоджувався визнати пропозицію папи щодо безпосередньої залежності руських владицтв у Галичині Апостольському Престолові як компромісну, вважаючи її за суттю подальшим відтермінуванням справи, як він писав про це у своїй депеші до віце-канцлера Стадіона (док. № 28).

16 жовтня Державний секретаріат, спираючись на розтлумачення, що їх надала йому Конгрегація поширення віри, надіслав ноту-відповідь (док. № 33) на запит Л. Лебцельтерна від 29 вересня. Формулювання і зміст цієї відповіді засвідчували бажання Святого Престолу досягти компромісу в залагодженні справи митрополії, але на основі останніх пропозицій, сформульованих у ноті Державного секретаріату від 25 вересня. Відтак Римська курія й далі намагалася підмінити питання про заснування Галицької митрополії ідеєю створення Львівської архієпархії. Кардинали мотивували свою позицію тим, що на цьому етапі про номінацію митрополита не може йтися не тільки через небажання Святішого Отця здійснювати поділ Київської церковної провінції, а й через брак попереднього затвердження ним єпископа Ангеловича у сані архієпископа Львівського. Адже тільки таким способом цей достойник зміг би отримати бодай часткове право адміністрації над Холмською та Перемиською катедрами. Водночас право останньої інстанції у залагодженні конфліктів, що його мав митрополит Київський щодо руських владицтв у Галичині, переходило б безпосередньо до папи Римського. Пропонуючи поки що обмежитися створенням гідності архієпископа Львівського, курія не виключила можливості повернутися до розгляду питання про відкриття митрополії в майбутньому, за більш сприятливих обставин. Принаймні таке враження склалося у Л. Лебцельтерна (док. № 34) після ознайомлення з нотою Державного секретаріату від 16 жовтня. Однак, очікуючи надходження нових інструкцій від свого уряду, австрійський повірений продовжував наполягати на тому, що запропоноване Римською курією розв'язання справи аж надто «відрізняється від рішення, якого очікували Його Величність» (док. № 35), і у своїй ноті від 18 жовтня висловив від імені імператора Австрії невдоволення ухильною позицією, яку зайняв Святий Престол. При цьому він ствердив, що «ніщо не буде у стані протиставитися заснуванню митрополічної Церкви у Львові й канонічній конфірмації, що її шанобливо просять у Його Святості

для Високопреосвященного Ангеловича, якого Його Величність номінували архієпископом-митрополитом цієї катедри».

Правильність обраної Л. Лебцельтерном критичної позиції щодо останньої пропозиції Апостольського Престолу незабаром підтвердили інструкції, укладені для нього у Відні наприкінці вересня – на початку жовтня 1807 р. У них недвозначно підкреслено, що «Його Величність, відновлюючи у Львові давню Галицьку митрополію, бажає бачити нового митрополита наділеним можливістю конфірмувати від імені Святого Престолу єпископів Перемиського і Холмського, висвячувати їх і надавати канонічну інвеституру, [тобто] такими можливостями, що їх надав [Папа] Климент VIII митрополитам Київським і Галицьким» (док. № 29). Водночас у цих інструкціях уперше було чітко сформульовано вимогу скасувати постанову Замойського собору щодо вибору предстоятеля Греко-Католицької Церкви рішенням єпископів, оскільки «Його Величність залишає за собою право номінувати митрополита, коли престол буде вакантним, і представляти новономінованого Святому Престолові, щоб отримати від того конфірмацію в усталеній формі» (док. № 32).

Щоб надати Л. Лебцельтернові вагомі аргументи для обстоювання постульованих домагань, 7 жовтня з Відня йому було відіслано витяги з двох великих меморандумів. Упорядником першого зі згаданих текстів (док. № 30) був Антоній Ангелович, який, спростовуючи чотири принципові заперечення Римської курії від 7 травня 1807 р., обґрунтував такі тези: 1) одночасне існування у давні часи двох митрополитів, Київського і Галицького, є історичним фактом, який підтверджується документальними свідченнями; 2) призначення архієпископа Полоцького митрополитом було здійснене лише для «Греко-Католицьких Церков, які існують у Російській імперії», відтак Іраклій (Лісовський), який прийняв номінацію у такому формулюванні, сам зрікся юрисдикції над унійними єпархіями у володіннях Австрії; 3) співіснування владичих осідків різних християнських конфесій в одній місцевості є повсюдною практикою не лише у Львові (де вже перебувають латинський і вірменський архієпископи), а й у Холмі, Перемишлі, Луцьку, Кам'янці (де поруч перебували латинські та греко-католицькі єрархи); крім того, такі достойники Руської Церкви, як Атанасій (Шептицький) і Лев (Шептицький), здійснюючи управління Київською митрополією, перебували у Львові, однак це не перешкоджало тутешнім латинським архієпископам наглядати над власною провінцією; 4) обрання єдиного василіанського протоархимандрита, на якому наполягала Римська курія, насправді вже не здійснюється⁷². Мало того, чи то висловлюючи власну позицію, чи то повторюючи вимогу Придворної канцелярії (що здається більш правдоподібним з огляду на безапеляційний тон її звинувачень на адресу василіан), Антоній Ангелович назвав побоювання

⁷² Докладніше у: *Нарис історії Василянського чину Святого Йосафата*. Рим 1992, с. 259, 622.

Святого Престолу стосовно можливого занепаду Чину Св. Василя Великого внаслідок поділу митрополії результатом вартих жалю вигадок монахів, «які, схоже, забули, що саме вони просили в Його Величності 1805 року про відновлення давньої Галицької митрополії».

Другий меморандум (док. № 31) спирається на матеріали з австрійських державних архівів. Наведені в ньому докази одночасного існування у XIV ст. митрополій східного обряду в Києві та Галичі спростовували міркування кардинала Літти, що їх було покладено в основу ноти Святого Престолу від 7 травня 1807 р. У згаданому меморандумі зацитовано такі документи: уставна грамота князя Лева для Успенської катедрі в Галичі від 1301 р.; акт Берестейського собору 1590 р., підписаний митрополитом Київським і Галицьким Михаїлом (Рагозою) і всіма єпископами «греко-унійного обряду»; булла *Decet Romanum Pontificem* («Годиться Римському Понтифікові») папи Климента VIII від 1595 р. Упорядники меморандуму вказали, що головною історичною причиною занепаду Галицької митрополії були не релігійні справи, а набіги татар, які спричинили переїзд митрополита і багатьох тутешніх мешканців до безпечнішого Києва, де згодом, задля зручності управління, дві митрополічії гідності були об'єднані в особі одного митрополита, який мав титул Київського і Галицького. Саме таке становище речей у Руській Церкві застав папа Климент VIII, який затвердив його «як через почуття вдячності до митрополита Михаїла, який так дієво допровадив до укладення унії, так і через те, що в ті часи залишення одного митрополита, який би поширював свою юрисдикцію лише на країни, підпорядковані тому самому володареві, спричиняло б менше незручностей». Але оскільки тепер «ці країни перебувають під різним пануванням», «Його Величність надзвичайно рішуче налаштований не дозволяти жодному іноземному єпископові [здійснення] навіть щонайменшої юрисдикції над своїми підданими, і це робить примарними права нинішнього митрополита Київського і Галицького на Львівську, Перемиську і Холмську Церкви». Якщо зважити на те, що одному митрополитові не до снаги «з однаковою старанністю займатися всіма своїми обов'язками, з огляду на велике число русинів і розлогі терени, на яких вони мешкають», а також з огляду на непевну позицію Лісовського, «унія цієї Церкви з нашою перебуватиме у ще більшій небезпеці за одного митрополита, якому залишається тільки один крок до того, щоб підвестися до становища глави [цієї Церкви], ніж якби його владні функції було розділено між двома архієпископами, які були б у стані взаємно врівноважуватися». У меморандумі стверджувалося, що «Його Величність сподівається на всі можливі поступки з боку Святішого Отця щодо здійснення своїх добродійних намірів відновити, заради духовного блаженства своїх підданих греко-уніатів і блага Церкви, давню Галицьку митрополію, перенісши її до Львова й забезпечивши їй ті самі права і прерогативи, якими користувався архієпископ Київський». У згаданому документі – з посиланнями на суворі закони Австрійської монархії

щодо церковних інституцій, які (закони) забороняли останнім звертатися з метою полагодження своїх справ до єрархів, які не є підданими імператора, а також на меморандум греко-католицького духовенства від 1790 р., в якому містилося уклінне прохання надати одному з єпископів митрополіччі права верховної юрисдикції в Галичині щодо світського та чернечого духовенства, – спростовувалося твердження «про несумісність другого митрополита греко-унійного обряду з інституціями Чину Св. Василя». Саме бажання руського духовенства в Галичині мати власного предстоятеля подавалося як головний аргумент, що мав спонукати Римську курію до потвєдження єпископа Ангеловича у сані митрополита Галицького.

Вищезгадані меморандуми були покладені в основу нового звернення Лебцельтерна до Державного секретаріату. В ноті австрійського повіреного від 11 листопада (док. № 37) пропозиції Римської курії від 25 вересня були рішуче відкинута; натомість він дав зрозуміти, що здійснене папою канонічне потвєдження Антонія Ангеловича як митрополита «греко-унійного обряду» в Галичині імператор Австрії розцінюватиме як «доказ дружніх почуттів Святішого Отця, якому [цьому доказові] Його Величність надає велику ціну». Вісімнадцятого листопада церковний департамент Придворної канцелярії ухвалив свій остаточний вердикт щодо пропозиції підпорядкувати греко-католицькі єпископства безпосередньо Апостольському Престолові. Цю пропозицію було визнано неприйнятною, тому у Відні вирішили рішуче наполягати на затвєрженні Антонія Ангеловича митрополитом Галицьким. При цьому будь-яке подальше відтермінування відповідного рішення Римської курії було визнане таким, що може завдати непоправної шкоди дисципліні й ревності духовенства, позбавленого постійного і дійового нагляду з боку митрополита, а отже – визнане загрозою для існування унії. З метою кращого обґрунтування своєї позиції Віденський двір звернувся до історичного прикладу, коли папа Климент VIII надав широкі права першому унійному митрополитові Київському, який мав, зокрема, повноваження обирати і ставити єпископів.

Відмову ж папи Пія VII надати греко-католицькому духовенству в Галичині зверхника, якого було б наділено тими самими правами, що й митрополитів Київських, визнано такою, що погіршує його становище порівняно з духовенством у Російській імперії. Цю відмову було б сприйнято як ознаку ослаблення унії з Римом, вона (відмова) могла б спонукати греко-католиків до переходу у православ'я; і навпаки, підтвєдження митрополії стало б вагомим доказом міцності унії та направило б до неї «православних схизматиків, мешканців Галичини» (док. № 38). Як додаток до інструкції Придворної канцелярії повіреному в справах у Римі надіслали витяг з булли папи Климента VIII, що підтвєрджував важливість існування інституту митрополита у Греко-Католицькій Церкві. В ньому також ішлося про надзвичайно широкі повноваження митрополита щодо духовенства, зокрема право

номінувати єпископів та надавати їм канонічну інвеституру (док. № 39). Л. Лебцельтерн скористався цим витягом, «щоб довести до кардинала – державного секретаря, наскільки неприйнятною є остання пропозиція Святішого Отця підпорядкувати руські єпископства у двох частинах Галичини безпосередньо Святому Престолові» (док. № 42). У своїй відповіді на його ноти від 11 листопада і 15 грудня державний секретар висловив свій жаль через повільність розгляду прохання про потвердження Галицької митрополії й запевнив, що Конгрегація поширення віри уже відмовилася від ідеї підпорядкувати руські єпископства безпосередньо Римові, відтак приступила до нового розгляду прохання імператора.

Цей поворот справи був спричинений ознайомленням кардиналів зі згаданими нотами, укладеними австрійським повіреним на основі надісланих йому з Відня доказових матеріалів. Аргументи, які містилися в обох документах, справили настільки велике враження на членів Конгрегації, що навіть кардинал Літта був готовий відкликати свій спротив проти відкриття Галицької митрополії. Однак у цей момент переважила думка старійшини Конгрегації кардинала Антонеллі, який уважав необхідною умовою поділу Київської митрополії отримання формальної згоди на цей крок від Іраклія (Лісовського) (док. № 40). Прихильність Римської курії до такого способу дій була зумовлена надією кардиналів на швидке відновлення дипломатичних стосунків з Росією. Переговори щодо цього розпочалися у Відні між кардиналом Ареццо та царським послом князем Куракіним⁷³. У своєму рапорті від 23 грудня Л. Лебцельтерн визнавав, що «якби зв'язки Курії з Росією не було цілковито розірвано, цю справу залагодили б значно легше», оскільки «зробити запит про згоду митрополита Київського (яку в усі часи тут вважали необхідною) можна було б шляхом звернення до Санкт-Петербурзького кабінету, і схоже, що тепер її вже було б отримано» (док. № 42). Утім, з точки зору австрійського дипломата, будь-яке затягування справи Галицької митрополії, навіть зумовлене формальними причинами, могло в підсумку стати згубним для неї, оскільки Апостольський Престол опинився в цей час перед реальною загрозою припинення свого існування. «Я боюся, – писав він у своєму рапорті від 28 листопада, – що великі і тривожні справи, про які нині клопочеться цей уряд, спричинять спізнення у новому розгляді цих тем» (док. № 41). Під «великими і тривожними справами» Л. Лебцельтерн мав на увазі переговори між Римською курією та Францією, імператор якої Наполеон поставив перед папою низку вимог, а в разі відхилення їх погрожував військовою окупацією Риму⁷⁴. Як показали подальші події, Л. Лебцельтерн мав цілковиту рацію, коли стверджував, що за цих умов

⁷³ Див.: А. Boudou. *Le Saint-Siège et la Russie*, с. 134.

⁷⁴ Див.: Н. Welschinger. *Le Pape et l'Empereur 1804–1815*. Paris 1905, с. 70; J. Lefflon. *Crisi rivoluzionaria e liberale (1789–1846)* [=Storia della Chiesa dalle origini al nostri giorni, 20], част.1. Torino 1971, с. 427–430.

Римська курія не приділятиме належної уваги розглядові подання австрійського імператора. У середині січня 1808 р. він подав державному секретареві черговий запит і почув у відповідь (док. № 43), що неспроможність Святого Престолу завершити справу спричинена «жахливими обставинами, в яких опинилася Курія, зазнаючи щодня нових образ» із боку Наполеона. Л. Лебцельтерну також повідомили, що «кардинал Антонеллі захворів, а кардинал де П'єтро, дуже повільний за своєю натурою, перевантажений працею, і що зараз він подвоїть свої зусилля, аби покласти край цій справі, і зробити усе, що від нього залежить, щоб успішно вирішити її згідно з бажанням Августійшого Двору». Наступний рапорт австрійського повіреного, надісланий з Риму 26 січня (док. № 44), був сповнений передчуттям наближення трагічної розв'язки, яка стала неunikненим наслідком відхилення Пієм VII ультимативу Наполеона. Усвідомлюючи, що в той момент, коли «французькі війська ідуть на Рим і, правдоподібно, оволодіють ним», його зусилля щодо пришвидшення канонічного відкриття Галицької митрополії були б, скоріш усього, марними, Л. Лебцельтерн тимчасово відмовився від лобювання цієї справи при Державному секретаріаті та Конгрегації поширення віри. Свої заходи австрійський повірений активізував лише на початку лютого, намагаючись скористатися зміною у політичній ситуації Римської курії, щоб повернути до цієї справи увагу самого Пія VII (док. №№ 45, 48).

Тією подією, яка пришвидшила позитивне рішення Римської курії у справі Галицької митрополії, стала окупація французами Риму 2 лютого 1808 р. У цей день до Вічного міста увійшли 3800 французьких вояків під командуванням генерала Секстіуса Александра Міолісса, які зайняли замок Святого Ангела й інші стратегічні пункти, оточили Латеранський і Квіринальський палаці та роззброїли папську гвардію. Попри це, понтифік не залишив свою столицю та, немов намагаючись довести перевагу сили духу над грубою фізичною силою, усім своїм виглядом і поведінкою підкреслював демонстрував зневагу до французів, які прагнули його залякати і поставити на коліна. У цей час окупанти ще не наважувалися зачепити самого Святішого Отця, однак, маючи на меті дошкулити йому, розпочали нагінки на його найближчих дорадників. Зокрема, вони висунули вимогу про усунення державного секретаря Філіппо Казоні, який під приводом важкої хвороби був змушений полишити управління зовнішніми справами курії⁷⁵. Ізольований і позбавлений можливості опиратися, у цей момент Пій VII як ніколи потребував міжнародної підтримки. Йому могли надати її лише монархи тих держав, які ще наважувалися говорити на рівних з Наполеоном. Безумовно, що найбільше для такої ролі підходив імператор Австрії Франц⁷⁶. Відтак Римська курія й

⁷⁵ *Un collaborateur de Metternich*, с. 46–57.

⁷⁶ Див. інструкцію від 6 лютого апостольському нунцієві у Відні із закликом до імператора Австрії втрутитися і захистити папу: I. Rinieri. *Napoleone e Pio VII (1804–1813). Relazioni storiche su Documenti inediti dell'Archivio Vaticano*. Torino 1906, с. 413–414.

особисто папа мусили належним чином продемонструвати свою повагу до Віденського двору й особисто імператора. Чи не найкращим способом для досягнення цієї мети було швидке затвердження Римом усіх заходів щодо церковної єрархії, здійснених урядом у Відні. І першою в переліку суперечностей, що їх належало полагодити, була справа руської митрополії в Галичині. За словами французького історика Андре Лятрея⁷⁷, у цей момент папа був надзвичайно зацікавлений у ствердженні свого духовного авторитету, а справа Галицької митрополії становила для цього гарну нагоду. Якнайшвидше її завершення відповідало інтересам усіх членів курії, тож, спонукувана Пієм VII, Конгрегація поширення віри врешті надала свій позитивний висновок. Вранці 12 лютого, всього за 10 днів після трагічних подій 2 лютого, папа просто і ясно повідомив Л. Лебцельтерна, що «предмет його старань здійснено» і що незабаром він отримає офіційне повідомлення за підписом державного віце-секретаря Джузеппе Дорія про згоду курії видати буллу та супровідні документи стосовно канонічного потвердження Галицької митрополії та її предстоятеля Антонія Ангеловича. Вже наступного дня, 13 лютого, нота з Державного секретаріату лягла на стіл австрійського повіреного у справах в Римі, який так охарактеризував зміст цього документа:

Його більша частина містить міркування, спрямовані на виправдання довгого опору, що його чинив Святіший Отець побажанням Його Величності. Нарешті там зроблено заяву про те, що, переконаний багатьма роздумами і бажаючи догодити Августійшому Дворові, він готовий видати спеціальну конституцію про піднесення Львівської Церкви до [рангу] митрополичої, надавши їй давній титул Галицької та підпорядкувавши їй як суфраганів Перемишльке і Холмське єпископства; проте там сказано, що Святий Престол зовсім не прагне через цю нову митрополію завдати збитків Київській митрополії русинів-уніатів у тому, що стосується прав, якими вона продовжуватиме користуватися, і юрисдикції, яку вона здійснюватиме над Руськими Церквами, розташованими в Росії, для яких Його Святість залишає собі право теж видати конституцію, аби [таким чином] можна було якнайкраще задовольнити потреби вірних цього обряду в Російській Імперії (док. № 45).

Докладне ознайомлення з положеннями вищезгаданої ноти кардинала Дорія від 12 лютого (док. № 46) показує, що рішення про поділ Київської митрополії далось Апостольському Престолові нелегко і, якби не скрутні політичні обставини, вона, мабуть, затягувала б розгляд цього питання ще довше. Сумніви Римської курії ґрунтувалися на підкріпленому численними прикладами з історії Руської Церкви X–XVIII ст. переконанні, що «єдиний митрополит, – котрий є центром і точкою єднання для русинів-уніатів, через якого вони спілкуються і залежать від центру єдності, що його встановив Ісус Христос для всієї своєї Церкви в особі Римського Понтифіка, – що цей

⁷⁷ Див.: А. Latreille. *L'Eglise Catholique et la Révolution Française*, т. 2: *L'Ere napoléonien et la crise européen (1800–1815)*. Paris 1950, с. 147.

єдиний митрополит, як ми вже сказали, сильно скріплює весь цей народ у єдності Церкви; натомість якщо їх [митрополитів] буде більше, то це може стати додатковим стимулом для народу, який уже впадав у схизму, знову відділитися від Римської Церкви». Відтак у ноті з упертістю, яка нерідко підмінювала собою фактичну сторону аргументації, спростовувалися докази щодо одночасного існування Київської й Галицької митрополій, що їх представив Римській курії офіційний Відень, зокрема констатований у привілеї князя Лева з 1301 р. і постанові одного з руських провінційних соборів кінця XVI ст. факт існування обох митрополитів. При цьому Римська курія погоджувалася визнати лише одночасне існування двох єпископів або навіть архієпископів. У ноті стверджувалося, що якби Віденський імператорський двір просив курію лише про потвердження одного з галицьких владик у сані архієпископа, то таке прохання не зустріло б жодних труднощів, навіть якби йшлося про підпорядкування його юрисдикції всіх інших руських єпископів у володіннях Австрії, «аби тільки ці єпископи через архієпископа Львівського все-таки продовжували підпорядковуватися тому митрополитові, який має титул архієпископа Київського і Галицького». Немовби показавши Віденському дворові, наскільки суперечним щодо традицій, які існували в Руській Церкві до унії й під час неї, було його побажання заснувати митрополію в Галичині, Святий Престол наприкінці своєї ноти все ж констатував готовність задовольнити це бажання, тим самим акцентувавши політичну вагу свого жесту для зміцнення стосунків з Австрією:

Утім – оскільки якоюсь мірою той час, що вже минув у цій справі, й пізніші відомості, що їх отримав Святіший Отець, значно послабили в душі Його Святості те, що досі його хвилювало й бентежило, і так само існувала можливість більше над цим роздумати і дослідити, як можна було сумістити із благом релігії та з самою безпекою Святої Унії русинів дуже сильне бажання, яке завжди має Святіший Отець догодити проханням, що їх не раз висловлювали Його Величність, – Його Святість дуже радо побачила, як настав той момент, коли він міг надати свою допомогу в тому, що від нього вимагається у цій справі, й доручив кардиналові, який це пише, передати Вашій Вельмишановній Милості належну відповідь.

Нота від 12 лютого констатувала готовність папи Римського піднести своєю спеціальною конституцією Львівську єпархію до гідності митрополії, «додаючи їй давній титул “Галицька” і підпорядковуючи їй як суфраганії Перемиську і Холмську єпископські Церкви, розташовані у володіннях Австрійського Дому». Проте одночасно документ стверджував, що «утворенням цієї нової митрополії Святий Престол не прагне в жодному разі зашкодити правам митрополії русинів-уніатів, пов'язаним з тою юрисдикцією і тими правами, що їх вона й далі відповідно здійснюватиме і матиме над руськими Церквами, розташованими в Російській Імперії, якими є Церкви Полоцька, Берестейська і Луцька того самого обряду; при цьому Святий

Престол залишає за собою [право] подбати про згадану частину католицизма через іншу подібну конституцію, щоб постійно опікуватись і потребами численних русинів-уніатів, які живуть у Російській Імперії». Таким чином, стає очевидною недокладність твердження історика Української Церкви о. Софрона (Мудрого), який вважає, що папа Римський, затвердивши митрополита Галицького і не апробувавши при цьому митрополита у володіннях Росії, мав на меті зберегти одного зверхника у Католицькій Церкві східного обряду – зверхника, який, успадкувавши права митрополитів Київських, мав відтоді осідок у Львові⁷⁸. Насправді Пій VII висловлював свою величезну стурбованість щодо збереження митрополії в Росії й не збирався підпорядковувати її вірних Галицькій церковній провінції, що було в той час також неможливим і з політичних міркувань.

Наполягання папи на виданні другої конституції для митрополії у володіннях Романових як необхідної умови для затвердження митрополії у володіннях Габсбургів, не викликало особливих заперечень з боку Л. Лебцельтерна. Він писав 17 лютого у своїй депеші до Відня (док. № 48), що вважає «справедливим» і «розумним» намір Римської курії звернутися через свого нунція Североллі до російського посла при Віденському дворі Куракіна з витлумаченням міркувань, «які змусили Святішого Отця опрацювати дві конституції: одну – для русько-унійних єпископств в обох частинах Галичини, другу – для єпископств того самого обряду в Росії». Щоб не повертатися знову до вже викладених нами вище міркувань про причини незатвердження Римською курією Іраклія (Лісовського) як митрополита, обмежимося коротким зауваженням, що здійснена царським урядом 1839 р. ліквідація греко-католицької митрополії у своїх володіннях здійснювалася за інших історичних обставин, відтак ще не була очевидною перспективою в 1808 р. Тож будь-яка модернізація цього питання з точки зору наступних подій є порушенням наукового підходу до вивчення історичних процесів.

Оцінивши ноту від 12 лютого як величезний крок назустріч побажанням свого монарха, Л. Лебцельтерн, однак, затримав на певний час її відсилання до Відня, оскільки «у ній немає згадки про право номінації митрополита, яке Його Величність бажає зберегти собі» (док. № 45). 13 лютого він звернувся до Римської курії з проханням надати йому додаткові запевнення щодо визнання цього права за імператором (док. № 47). Лише отримавши необхідне запевнення, висловлене у ноті Державного секретаріату від 16 лютого, він долучив цю, а також попередню ноту від 12 лютого до свого рапорта від 17 лютого (док. № 48). У ньому австрійський повірений повідомив про зустріч із кардиналом де П'єтро. Звіт Л. Лебцельтерна про розмову з префектом Конгрегації поширення віри є неспростовним доказом того, що булла з відповідним текстом папської конституції, якою проголошувалося створення

⁷⁸ С. Мудрий. *Нарис історії Церкви в Україні*. Івано-Франківськ 1999, с. 356.

нової митрополії, ще належало підготувати і що проект її тексту мала опрацювати саме ця Конгрегація:

Щодо інших пунктів – посилаються на точний зміст булли, яку повинні незабаром видати і надіслати монсенйору нунцієві Североллі. Кардинал де П'єтро дав мені слово, що цю буллу буде укладено у такий спосіб, щоб цілковито задовольнити мій Двір. [...] Мені також видалося, що цей час є незручним для того, щоб, чинячи опір пересиланню булли нунцієві, викликати нові відтермінування.

Цим повідомленням, власне, й завершується низка рапортів австрійського повіреного у Римі. Перейшовши у стадію виготовлення булли та її пересилання до Віденського двору через дипломатичні канали, справа Галицької митрополії опинилася вже поза компетенцією Л. Лебцельтерна. Простеживши її перипетії за листуванням дипломатичних органів Австрійської монархії та Святого Престолу, ми з'ясували контекст появи папської булли, видання якої стало логічним підсумком у майже півторарічному дипломатичному поєдинкові за канонічну інституцію митрополії. І хоч саму буллу не раз уже публікували⁷⁹ й намагалися аналізувати⁸⁰, вона досі залишалася документом, вирваним дослідниками з контексту своєї епохи. Свого часу відомий французький історик, монах-єзуїт Мішель де Серто висловив правильну думку, що тільки чутливість дослідника до конкретних історичних обставин виникнення досліджуваних текстів і розуміння ним того, що зафіксований у документах «акт мовлення невіддільний від повсякденного світу суспільних уявлень і практик, у якому існували актори і автори текстів», спроможні якщо не усунути, то суттєво обмежити ваду традиційного історіописання, яке прагне до «суворого відокремлення та спрощення своїх об'єктів через те, що витворення наукового місця, яке передує будь-якому аналізу, співвідноситься з необхідністю мати змогу перемістити в наш час досліджувані об'єкти, яких для того, щоб зробити транспортабельними, необхідно цілком видерти з корінням з поля їхнього існування»⁸¹. У застосуванні до конкретного випадку булли про фундацію Галицької митрополії це означає, що без належного відтворення усіх етапів її формування як

⁷⁹ *Bullarii Romani continuato summorum Pontificum Clementis XIII, Clementis XIV, Pii VI, Pii VII, Leonis XII et Pii VIII. Constitutiones, litteras in forma brevis, epistolas ad principes viros, et alios atque alloquutiones complectens quas collegit Andreas advocatus Barberi*, т. 14. Romae – Prati 1850, док. № 474, с. 892–899 (далі – *Bullarii Romani*); *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 790–799; *Juris Pontificii de Propaganda Fide. Pars prima. Complectens bullas brevia acta S. S. a congregationis institutione ad praesens juxta temporis seriem disposita auspice cardinali Joanne Simeoni S. C. de Propaganda Fide praefecto, cura ac studio Raphaelis de Martinis*, т. 4. Romae 1892, с. 493–497; *Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia (1075–1953)*, collegit introductione et adnotationibus auxit P. Athanasius G. Welykyj, у 2 т., т. 2 (1700–1953). Romae 1954, док. № 871, с. 313–319 (далі – *Documenta Pontificum Romanorum*).

⁸⁰ Великий. *З літопису християнської України*, с. 191–195; М. Гайковський, І. Паславський. *Антоній Ангелович*, с. 47–49.

⁸¹ М. Certeau, de. *L'invention du quotidien. 1: Arts de faire*. 2-re вид. Paris 1990, с. 38–39.

дискурсу, який відобразив у собі не лише релігійні, а й політичні, світоглядні, культурні переплетіння, мало того – колективні уявлення і страхи свого часу, ми не спроможні витлумачити її як текст, який є результатом тривалих пошуків компромісу не лише поміж двома впливовими політичними осередками ухвалення рішень, якими були Віденський двір і Римська курія, а й поміж різними світоглядними позиціями, що їх обстоювали у справі Галицької митрополії дедалі впливовіша у модерну добу світська влада в діалозі зі щораз більше нехтуваною нею церковною владою. Відтак згадану буллу слід розглядати не лише як впровадження більш відповідної до очікувань віруючих і духовенства еклезіальної організації, а й як вагому поступку з боку Святого Престолу на користь уряду у Відні щодо здійснення останнім нагляду за релігійним життям на території підвладної йому Галичини.

Булла папи Пія VII *In universalis Ecclesiae regimine* («В управлінні Вселенською Церквою») (док. № 50) містить притаманну документам такого роду урочисту преамбулу. В ній за допомогою насиченої метафоричними образами мови стверджується, що головним обов'язком Святішого Отця є пастирська опіка над «Господнім стадом», щоб «ним належно й пожиточно керувати і неухильно його наvertати до церковної обори». Своїм важливим завданням у належному виконанні цього обов'язку Пій VII, за прикладом своїх попередників, уважає визначення помічників – предстоятелів Церков – і наділення їх «такими повноваженнями, які сприяли б їм у поліпшенні духовного проводу їхнім людом». Опісля констатується, що одним з таких помічників Римських понтифіків від кінця XVI ст. були митрополити Київські, привілеї яких у нагляді над Унійною Церквою були визначені численними актами попередників Пія VII. Аргументація булли пов'язана з трьома найважливішими історичними прикладами визначення устрою Руської Унійної Церкви Святим Престолом, а саме: 1596 р. – коли папа Климент VIII надав Михаїлові (Рагозі), «архиепископові Київському, митрополитові Русі, право конфірмувати від імені Апостольського Престолу єпископів-суфраганів свого обряду в Польщі, а також висвячувати їх згідно з цим обрядом»; 1724 р. – коли папа Венедикт XIII затвердив постанови «помісного синоду руської нації в місті Замості», що відбувся 1720 р.; 1797 р. – коли папа Пій VI, зважаючи на факт поділів Речі Посполитої між Австрією, Пруссією та Росією, дійшов висновку про необхідність достосування церковних інституцій руського народу до нових політичних умов його існування і «заснував єпископську Церкву того ж таки руського обряду в місті Супраслі, на той час під владою Найсвітлішого Короля Пруссії, а також ухвалив чимало постанов щодо Київської митрополії й інших єпископських Церков згаданого обряду в Російській імперії». Відтак логічно, що по цих рішеннях настала черга реформувати інституції Руської Церкви у тій частині колишньої Речі Посполитої, яка опинилася під владою австрійських Габсбургів. Нагальну потребу такої реформи Пій VII витлумачував турботою про те, що «католицький народ руського обряду,

підпорядкований відповідно єпископам Львівському, Холмському і Перемиському й підлеглий владі найдорожчого Нашого сина во Христі Франца I, Імператора Австрії та Апостольського Короля Богемії й Угорщини, не може апелювати до митрополита Київського, а отже, і єпископи його не мають змоги робити власного митрополита учасником своїх соборів». Саме наміром усунути згадану незручність і «посприяти духовному благові русинів у Королівстві Галичині» пояснювалося звернення до папи імператора Австрії Франца. Останній «з винятковим завзяттям просив Нас у своєму листі, щоб Ми, відкликавши зазначені Церкви з-під митрополичої юрисдикції згаданого архієпископа Київського, знову піднесли до [гідності] митрополії Львівську катедральну Церкву», «з приєднанням титулу зазначеної прадавньої Галицької Церкви, чия територія саме потрапляє у межі його володінь; а також щоб Холмську і Перемиську єпископські Церкви <було проголошено суфраганіями> цієї нової Львівської митрополичої Церкви і, <нарешті>, щоб було надано відповідні <привілеї та індульги, передовсім> стосовно права номінувати і канонічно встановлювати їхніх предстоятелів».

На підтвердження історичної обґрунтованості такого прохання в буллі наводиться приклад заснування митрополії в Галичині 1412 р. папою Йоаном XXIII, яка, однак, виявилася нетривалою за часом. Здійснивши докладне вивчення історичних та сучасних обставин і з'ясувавши при цьому, що номінований митрополитом Греко-Унійної Церкви у Російській імперії Іраклій (Лісовський) натрапляє «на численні й нелегкі перешкоди у здійсненні своєї митрополичої юрисдикції над руськими підданими Королівства Галичини», Святий Престол вважав за необхідне задовольнити прохання австрійського імператора, підтримавши через заснування нової церковної провінції «духовний провід русинів» у Галичині. Безпосереднє виконання вищезгаданого рішення було покладено на нунція у Відні Североллі, якому доручалося таке: 1) ще перед реалізацією положень булли здійснити процедуру символічного поділу Київської митрополії шляхом повідомлення про це рішення (або особистим листом, або через особливого посланця) її тимчасового адміністратора Лісовського (потребу такого заходу пояснено турботою про права та привілеї Греко-Унійної Церкви в Російській імперії, які не мали зазнати бодай найменшої шкоди від здійснюваного поділу Київської митрополії); 2) проголосити після цього про відокремлення підпорядкованої в давні часи Київському престолові Галицької митрополії у складі Львівської, Холмської і Перемиської єпархій; 3) оголосити, що три руські владцтва в Галичині об'єднуються «на вічні прийдешні часи» під верховною юрисдикцією архієпископа Львівського, який матиме сан митрополита Галицького, відтак кожен єрарх, котрий у майбутньому обійматиме Львівську катедру, «зватиметься й писатиметься предстоятелем водночас Львівської і Галицької Церкви»; 4) встановити як одвічне та непорушне правило, що митрополит Галицький «матиме право використовувати омофор і хрест

за звичаєм архієпископів цього обряду, а також втішатиметься рештою привілеїв, повноважень, почесностей і прав, які належать і дозволені таким архієпископам» щодо підпорядкованих йому єпископств, які отримували щодо Галицької митрополії статус суфраганій. Таким чином, одним з-поміж найбільш значущих привілеїв митрополита Галицького, яким до цього часу користувалися митрополити Київські, визначалося канонічне потвердження ним від імені папи та хіротонія владик Холмського і Перемиського.

Як і було обіцяно в ноті Державного секретаріату від 16 лютого 1808 р., буллою «В управлінні Вселенською Церквою» скасовано постанову Замойського собору 1720 р. про порядок поставлення греко-католицьких митрополита і єпископів у разі вакантності відповідних престолів. Цього права позбавлялися церковні інституції, натомість щодо Львівської архієпархії, Холмської та Перемиської єпархій це право було закріплене за чинним імператором Австрії та його спадкоємцями. Однак при цьому наголошувалося, що номіновані «особи мають бути наділені цнотами, що їх вимагають приписи священних канонів і постанови вищезазначеного Замойського Синоду». Кожну здійснену імператором Австрії номінацію архієпископа Львівського та митрополита Галицького слід було обов'язково подавати на розгляд Святого Престолу з метою отримання канонічного потвердження від Римського понтифіка в усталеній формі таємної булли «з Курії». Розуміючи, що зміна процедури завдає великого удару по авторитетові Василіанського чину, Римська курія намагалася зменшити негативні наслідки цього рішення, висловивши побажання, аби кандидатів на єпископів імператор надалі обирав з-поміж монахів, «щоб так само ні в чому не вбачалось якоїсь інновації щодо монашого Чину Св. Василя Великого тієї ж таки руської нації».

Наявність у тексті булли «В управлінні Вселенською Церквою» положень, визнання яких уряд Австрії наполегливо домагався від Святого Престолу протягом другої половини 1807 – початку 1808 рр., а саме: про неможливість для Іраклія (Лісовського), архієпископа Полоцького, виконувати повноваження митрополита Київського на теренах Галичини (ця обставина була частково визнана Римською курією у ноті від 25 вересня 1807 р. – док. № 26, а повною мірою – лише в ноті від 12 лютого 1808 р., док. № 46); закріплення за імператором Австрії права номінації на митрополичий престол (визнане нотою Державного секретаріату від 16 лютого 1808 р. – див. док. № 48); а також висловленої у ноті Державного секретаріату від 12 лютого 1808 р. умови: перед поділом Київської митрополії повідомити Лісовського про утворення двох митрополичих престолів Унійної Церкви в Росії та Австрії – все це вказує, поза всяким сумнівом, що згадана булла не могла бути укладена і затверджена раніше, ніж 17 лютого 1808 р. Взявши до уваги цей доведений на основі документів Державної канцелярії Австрійської імперії та Державного секретаріату Святого Престолу історичний факт, залишається лише визначити точну дату офіційної появи булли.

З'ясуванню цього важливого питання аж ніяк не допомагає інформація, що міститься в «Анналах Руської Церкви». Там ми знаходимо принаймні три суперечні твердження. Згідно з першим, що його, очевидно, запозичили упорядники із записів Михайла Гарасевича, видання булли припало на «17-й день перед квітневими календами року 1807» (*XVII Kalendas Aprilis 1807*), що відповідає 16 березня 1807 р.⁸² Трохи далі наводиться текст усієї булли, взятий, схоже, не з нотаток святоюрського крилошанина, якому він, судячи з попереднього твердження, був таки невідомий, а з опублікованого 1850 р. заходами Святого Престолу відповідного тому зібрання папських булл. Текст документа закінчується датою «восьмого дня перед березневими календами восьмого року Нашого понтифікату» (*octavo Kalendas Martii, Pontificatus Nostri Anno octavo*). Саме таке датування повторене в усіх публікаціях булли, в тому числі у ватиканських, відтак логічно, що воно є більш достовірним, ніж попереднє. Правдоподібно, що текст булли був невідомий не тільки Гарасевичу, який неправильно подав першу фразу булли (в оригіналі: *In universalis Ecclesiae regimine divina disponente clementia, meritis licet imparibus, collocati* – в «Анналах»: *In universalis Ecclesiae meritis licet imparibus constituti*)⁸³, а й самому Антонієві Ангеловичу, якому надіслали тільки формулу присяги. Інакше чому він у своєму пастирському листі від 25 вересня 1808 р. говорить про «15 цветня 1807 р.» (15 березня 1807 р.) як дату видання булли⁸⁴? За цими хибними датуваннями документа свого часу пішли такі дослідники, як Іван Рудович, Кирило Студинський та Іриней Назарко⁸⁵, які вказували, що його видано або у березні, або навіть у квітні 1807 р. Нещодавно помилковість суджень цих авторів переконливо довів Іван Паславський, який мав на меті «поставити крапку» в дискусії щодо датування булли⁸⁶. Це, однак, вдалося йому лише тою мірою, якою можна було зробити, дотримуючись як головного хронологічного орієнтиру саме 1807 року, вказаного у публікаціях ерекційного акту та працях переважної більшості істориків. Але тепер ми напевно знаємо, що булла з'явилася тільки наступного, 1808 року. Тому визначений І. Паславським день видання булли – 22 лютого – не є правдивим. Оскільки 1808 р., на відміну від 1807-го, таки був високосним, тобто у лютому налічувалося не 28, а 29 днів, то, відрахувавши згідно з усталеним у давньоримському літочисленні 8 днів назад від 1 дня березневих календ (1 березня, 29 лютого і т. д.), отримуємо за григоріанським календарем день **23 лютого 1808 р.** Власне кажучи, саме на цю дату вказував свого часу такий

⁸² *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 782, 784.

⁸³ Там само.

⁸⁴ Там само, с. 788.

⁸⁵ З-поміж найновіших прикладів таких помилок назвемо працю: Ф. Стеблій. Церковно-релігійне життя // *Історія Львова у трьох томах*, т. 2 / ред. Я. Ісаєвич та ін. Львів 2007, с. 42.

⁸⁶ Див.: І. Паславський. Деякі дискусійні питання в історіографії відновлення Галицької митрополії 1807 р. // *Галицька митрополія. 1303–1807–2007*, с. 14–17.

поважний дослідник, як Альберт Амман⁸⁷. Правдоподібно, що професор Папського Східного інституту в Римі звернув увагу не лише на вказаний у публікаціях булли «рік 1807 від Господнього Воплочення» (*Anno Incarnationis Dominicae millesimo octingentesimo septimo*), а й на паралельне датування, окреслене фразою «восьмого року нашого понтифікату» (*Pontificatus Nostri Anno octavo*). Оскільки кардинала Луїджі Барнабу К'ярамонті обрали папою Римським Пієм VII 14 березня 1800 р., то восьмий рік його понтифікату припадав на період з 14 березня 1807 р. до 13 березня 1808 р. Тому, якщо буллу видали в лютому 1807 р., треба було б виправити паралельне датування на «сьомий рік Нашого понтифікату». Серед видавців документа на цю розбіжність звернув увагу тільки Рафаель де Мартініс, який виправив паралельне датування, достосувавши його до 1807 р.⁸⁸ Але його публікація – єдина, що містить таке штучне узгодження. І в повному виданні папських булл⁸⁹, і в «Анналах Руської Церкви»⁹⁰ і в археографічному виданні Атанасія Великого⁹¹ вказується «восьмий рік Нашого понтифікату», тобто лютий 1808 р. Таким чином, у дослідників завжди була чітка вказівка для правильного датування булли, але, з огляду на панівний в історіографії метанаратив, більшість із них таки залишилися нечутливими щодо її використання.

Уточнити дату надходження булли до Відня дає можливість лист віце-канцлера Австрійської імперії Й. Ф. Стадіона до повіреного у справах в Римі Л. Лебцельтерна від 9 квітня 1808 р. У ньому від імені імператора схвалено довгоочікуване рішення Римської курії про потвердження греко-католицької митрополії в Галичині і водночас високо оцінено особистий внесок австрійського дипломата у досягнення результату, який відповідав бажанням Віденського двору. Важливою є коротка згадка наприкінці листа про те, що документи вже було вислано з Риму за призначенням (док. № 49). Попри таку загалом приязну попередню оцінку віце-канцлера, після докладнішого ознайомлення з надісланою буллою Придворна канцелярія таки залишилася незадоволеною її умовами щодо збереження окремих постанов Замойського собору та необхідності попереднього інформування Іраклія (Лісовського) про поділ Київської митрополії. З огляду на це впровадження булли у дію було затримано шляхом відмови у *Placitum Regium* – монаршій вказівці до виконання. Юліан Пелеш стверджує, що завдяки новій поїздки до Відня Михайла Гарасевича та його розмовам із нунцієм Североллі про непотрібність попереднього повідомлення Лісовського, якого Святий Престол не визнав як митрополита, апостольський нунцій таки зумів переконати австрійський уряд не

⁸⁷ A. Amman. *Abriss der ostslavischen Kirchengeschichte*. Wien 1950, c. 639.

⁸⁸ *Bullarii Romani*, т. 14, док. № 474, с. 899.

⁸⁹ *Juris Pontificii de Propaganda Fide. Pars prima*, т. 4, с. 497.

⁹⁰ *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 799.

⁹¹ *Documenta Pontificum Romanorum*, т. 2, док. № 871, с. 319.

відсилати буллу назад до Риму, а впровадити її в дію⁹². Лише 11 серпня імператор підписав відповідний диплом, який було переслано Ангеловичу через Галицьке губернаторство⁹³.

Останнім актом утвердження Галицької митрополії, яке юридично тривало понад два роки, стала урочиста інтронізація Антонія Ангеловича та возведення його у сан митрополита, здійснені у львівському катедральному соборі Св. Юрія Побідоносця 25 вересня 1808 р. Відбуваючись за присутності єрархів Латинської та Вірменської Церков, австрійського чиновництва, генералітету і представників польської знаті, ця подія мала продемонструвати населенню «Королівства Галичини та Лодомерії» «особливу турботу, яку виявляє щодо нього уряд». Тому церемонія супроводжувалася численними дифірамами на адресу правлячого дому й завершилася літургією в інтенції «покровителя греко-католицьких підданих у двох частинах Галичини Найяснішого Імператора Франца». Оскільки наближалася нова війна з Францією, у відповідному патріотичному тоні було витримано й проповідь святоюрського крилошанина Михайла Гарасевича, який закликав людність краю до «непохитних вірності й підтримки Монархові-добродію, який невтомно опікується добробутом своїх підданих»⁹⁴.

Таким чином фундація Галицької греко-католицької митрополії була реалізована саме в той момент, коли міжнародні обставини почали стрімко змінюватися не на її користь, і подальше затягування справи могло б мати вкрай несприятливі наслідки. Вказівкою на ці зміни є навіть такий документ, здавалося б, аполітичного характеру, як юридична формула присяги, що її склав Римському понтифікові Антоній Ангелович під час свого вступу на митрополичий престол⁹⁵. Цю формулу завізував від Римської курії секретар Ф. Лавізарі, який відповідав за оформлення булл і пов'язаних з впровадженням їх у дію документів (повідомлення про потвердження та формули присяги)⁹⁶. Однак 28 березня 1808 р. він опинився у числі депортованих французами з Риму папських посадовців. Тоді ж залишити папський двір були змушені такі важливі для розгляду справи Галицької митрополії достойники, як виконувач обов'язків державного секретаря кардинал Доріа, а також префект Конгрегації поширення віри де П'єтро і його заступник кардинал Літта.

⁹² J. Pelesz. *Geschichte der Union der Ruthenischen Kirche mit Rom*, т. 2, с. 669.

⁹³ *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 794–802.

⁹⁴ *Gazeta Krakowska* (1809) 11 січ., с. 37.

⁹⁵ ЦДІАУЛ, ф. 201, оп. 1, спр. 191 [грамота на пергаменті].

⁹⁶ Частина згаданої формули разом з листом папи Пія VII до потверженого митрополита опублікував Атанасій Великий, який датував документ 16 березня 1807 р. (*Documenta Pontificum Romanorum*, док. № 873, с. 320–321). Саме на дату з цього джерела, правдоподібно, посилалися Михайло Гарасевич і Антоній Ангелович, коли помилково говорили про видання булли чи то «16 цветня» (перший), чи то «15 цветня» (другий) 1807 р. Насправді ж це повідомлення було укладено через три тижні після виготовлення булли, тобто в середині березня 1808 р.

вимірі поєднання позицій всіх трьох сторін, зацікавлених (кожна з власних міркувань) у появі унійного митрополичого осідку в Галичині. Але оскільки війна з Францією перешкодила урядові у Відні достатньо швидко ухвалити відповідні постанови та внести їх на затвердження Римської курії (слід також брати до уваги, що в ерархії зацікавлень Віденського двору справа Галицької митрополії займала далеко не першорядне місце), ситуація змінилася після номінації предстоятеля для Унійної Церкви в Росії. Ця подія спричинила зміну позиції Святого Престолу. За браком схвалення з боку однієї з трьох сторін процесу останній не міг добігти свого завершення і загрожував зайти у безвихідь. Вирішальне значення для повернення відсутнього елемента у тричленну систему синергетичного зв'язку мала не позиція греко-католицького духовенства (усунутого австрійською владою від обговорення справи та зведеного до становища радника-консультанта), а дипломатичний діалог між Віднем і Римом, роль промотора в якому належала саме офіційним чинникам Австрійської монархії. Протягом 1807 р. отримання згоди Римського Престолу підтвердити Галицьку митрополію не лише набуло для імператора Франца значення додаткового політичного дивіденду, а й стало своєрідним тестом для міжнародного престижу дому Габсбургів. Сприймавши відмову Римської курії як дошкульну образу для свого маєстату, імператор послідовно вимагав від своїх дипломатів наполегливого обстоювання справи Галицької митрополії перед Римською курією. Виконуючи волю свого монарха, Й. Ф. Стадіон («Я повинен невідступно наглядати за цією темою, яка має для нас велике значення», див. док. № 12) і особливо Л. Лебцельтерн дієво й талановито спричинилися до позитивного розв'язання проблеми. Проте їхні імена і діяльність знехтувані та незаслужено забуті дослідниками, які у своїх оповідях про заснування Галицької митрополії надавали перевагу іншим героям. Опубліковані в цьому збірникові документи відновлюють історичну справедливість, яка цілковито належить цим діячам, так само як і прокураторові Чину Св. Василія Йорданові (Міцкевичу) та першому митрополитові Галицькому Антонієві Ангеловичу, особистий внесок яких у позитивний результат справи також не оцінено належним чином. Разом з тим, ці документи засвідчують, що далеко не всі доленосні для майбуття українського народу події були спричинені його власними зусиллями. В минулому українців були й приклади таких подій, які здійснилися завдяки добродійним намірам «сильних світу цього». І нехай за своєю суттю благодійність монарха, якого піддані воліли по-простому називати «добрим імператором Францом» (*der gute Kaiser Franz*), щодо руських греко-католиків була позбавлена альтруїзму і мала на меті насамперед задоволення інтересів дому Габсбургів, слугуючи консолідації монархії й підтриманню престижу династії, та все ж не слід забувати, що вона здійснювалася щодо нації, яка була майже безправна в політичному плані, у століття, коли інші «сильні світу цього» ухвалювали рішення, здебільшого спрямовані на те, щоб позбавити русинів-

українців їхньої рідної мови та Церкви. Навряд чи хтось стане серйозно заперечувати, що відкриття Галицької греко-католицької митрополії справило позитивний і довготривалий вплив на національну консолідацію русинів у Галичині. Відтак справедливою епітафією здійсненому імператором Францом історичному чинові може послужити викарбувана на цоколі його пам'ятника у центральному подвір'ї віденського палацу Гофбург цитата з Нового Завіту латиною: *Amorem meum populis meis* (Testam. Sap. XIII). У сучасному німецькому перекладі це послання звучить так: *Meine Liebe vermache ich meinen Völkern*, а по-українськи вислів можна перекласти фразою: «Мою любов заповідаю я моїм народам».

* * *

Публіковані у збірникові документи і матеріали були розшукані упорядником у Домашньому, Придворному та Державному Архіві у Відні (*Haus-, Hof- und Staats-Archiv in Wien*) за люб'язної допомоги співробітника згаданого архіву д-ра Герхарда Гонзи (Dr. Gerhard Gonsa). Упорядник також складає щиру подяку очільниці католицької фундації *Japineum* («Янінеум») у Відні маг. Анні Глазер (Mrg. Anna Glaser) за допомогу, надану в оцифруванні виявлених матеріалів. Публікація збірки стала можливою завдяки щирій підтримці з боку багатьох осіб – насамперед, ректора Українського католицького університету о. д-ра Бориса Гудзяка, колишнього проректора УКУ з наукової роботи к. філол. н. Уляни Головач, чинного проректора УКУ з наукової роботи к. і. н. Олега Турія, декана Гуманітарного факультету УКУ д. і. н. Ігоря Скочиляса, завідувача кафедри КЛАВІС УКУ к. і. н. Андрія Ясіновського.

З п'ятдесяти документів, які вміщено у запропонованій увазі шановного читача збірці, сорок шість публікуються вперше. З чотирьох документів, які вже були опубліковані мовою оригіналу в різних виданнях, два (див. док. №№ 16, 44) перекладено українською мовою також уперше. Переклад (щоправда, з англійської) булли папи Климента VIII «Годиться Римському Понтифікові» (док. № 39) опублікований у праці о. д-ра Б. Гудзяка⁹⁹. І нарешті, хоч в українській історіографії зустрічаємо переклади значних уривків булли «В управлінні Вселенською Церквою»¹⁰⁰, у збірці вперше наведено її повний переклад з латини українською мовою (док. № 50).

Переклади українською здійснено співробітниками УКУ та Львівського національного університету імені Івана Франка. Тридцять шість документів переклав з французької мови Вадим Ададуров (№№ 3–7, 10–13, 15, 17, 19–22, 24–25, 27–32, 34–38, 40–45, 48–49), вісім документів з італійської мови – Оксана Бодак (№№ 8–9, 14, 23, 26, 33, 46–47), чотири документи з латини – Катерина Свідзинська (№№ 16, 18, 39) та Ростислав Паранько (№ 50), два

⁹⁹ Б. Гудзяк. *Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії* / перекл. з англ. М. Габлевич, ред. О. Турій. Львів 2000, с. 345–347.

¹⁰⁰ Див.: Великий. *З літопису християнської України*, с. 191–195; М. Гайковський, І. Паславський. *Антоній Ангелович*, с. 47–49.

документи з німецької – Ірина Думанська-Романюк (№№ 1–2). Переклад з латинської мови документів за №№ 16, 18, 39 здійснено під науковим керівництвом Уляни Головач. Цінні зауваження до перекладів французьких текстів зробила к. філол. наук, доцент кафедри французької філології ЛНУ імені Івана Франка Софія Гузь, німецьких текстів – п. Брун Аппель (Brun Appel), хранитель дієцезіального архіву в Айхштетті (Diözesanarchivs in Eichstätt), о. д-р Андрій Михалейко та о. д-р Юрій Аввакумов, італійських і латинських текстів – Ігор Скочиляс. Теплі слова подяки за виявлені терплячість і уважність хочу висловити літературному редакторові видання Любі Маринович.

Особливу вдячність висловлюю Тарасові Тимо та Андрієві Косару (УКУ), а також о. Стефанові Батруху (м. Люблін, Республіка Польща) за організаційну і практичну допомогу у виданні книги.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

- Документ № 1:* 1807 р., лютого 21, Відень. – Інструкція графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... 3-4
- Документ № 2:* 1807 р., лютого 25, Відень. – Інструкція графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... 5
- Документ № 3:* 1807 р., березня 28, Рим. – Депеша № 338 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 6-7
- Документ № 4:* 1807 р., березня 12, Рим. – Нота рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, кардиналові Філіппо Казоні, державному секретареві Святого Престолу..... 8-9
- Документ № 5:* 1807 р., квітня 8, Рим. – Депеша № 341 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 10-12
- Документ № 6:* 1807 р., квітня 25, Рим. – Шифрована депеша № 349 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 13-15
- Документ № 7:* 1807 р., травня 9, Рим. – Депеша № 355 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 16
- Документ № 8:* 1807 р., травня 7, Рим. – Нота кардинала Філіппо Казоні, державного секретаря Святого Престолу, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі 17-25
- Документ № 9:* 1807 р., травня 9, Рим. – Нота кардинала Філіппо Казоні, державного секретаря Святого Престолу, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі 26-28

- Документ № 10:* 1807 р., червня 20, Відень. – Інструкція графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі.....29-31
- Документ № 11:* 1807 р., липня 11, Рим. – Шифрована депеша № 375 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії.....32-35
- Документ № 12:* 1807 р., липня 18, Відень. – Інструкція графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... 36
- Документ № 13:* 1807 р., липня 25, Рим. – Депеша № 380 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії.....37-40
- Документ № 14:* 1807 р., липня 20, Рим. – Історична довідка про руську церкву Святих Сергія і Вакха в Римі, яку уклав рицар Людвіг фон Лебцельтерн, австрійський повірений у справах при Святому Престолі.....41-43
- Документ № 15:* 1807 р., серпня 8, Рим. – Депеша № 384 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії.....44-48
- Документ № 16:* Копія меморандуму Йордана Міцкевича від 13 серпня 1805 р. до Священної Конгрегації поширення віри, додана до депеші № 384 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії.....49-53
- Документ № 17:* 1807 р., серпня 22, Рим. – Депеша № 392 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 54
- Документ № 18:* Копія булли папи Йоана ХХІІІ, долучена до депеші № 392 від 22 серпня 1807 р. рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії.....55-62
- Документ № 19:* 1807 р., серпня 25, Відень. – Інструкція графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі.....63-64

- Документ № 20:* 1807 р., серпня 25, Відень. – Інструкція графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі.....65-66
- Документ № 21:* 1807 р., вересня 3, Рим. – Нота рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, кардиналові Філіппо Казоні, державному секретареві Святого Престолу.....67-70
- Документ № 22:* 1807 р., вересня 4, Рим. – Депеша № 397 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії.....71-73
- Документ № 23:* 1807 р., червня 4, Рим. – Нота кардинала Філіппо Казоні, державного секретаря Святого Престолу, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі74-75
- Документ № 24:* 1807 р., вересня 19, Рим. – Депеша № 406 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії.....76-84
- Документ № 25:* 1807 р., вересня 26, Рим. – Депеша № 410 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 85
- Документ № 26:* 1807 р., вересня 25, Рим. – Нота кардинала Філіппо Казоні, державного секретаря Святого Престолу, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі86-88
- Документ № 27:* 1807 р., вересня 29, Рим. – Нота рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, кардиналові Філіппо Казоні, державному секретареві Святого Престолу.....89-94
- Документ № 28:* 1807 р., жовтня 3, Рим. – Депеша № 412 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії.....95-97
- Документ № 29:* 1807 р., вересня 26, Відень. – Проект інструкції графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі.....98-99
- Документ № 30:* 1807 р., жовтня 6, Відень. – Витяг з меморандуму архієпископа Антонія Ангеловича, що його було додано до інструкції від 7 жовтня 1807 р. графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... 100-103

- Документ № 31:* 1807 р., жовтня 7, Відень. – Меморандум, що його було додано до інструкції від 7 жовтня 1807 р. графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... **104-110**
- Документ № 32:* 1807 р., жовтня 7, Відень. – Інструкція графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... **111-112**
- Документ № 33:* 1807 р., жовтня 16, Рим. – Нота кардинала Філіппо Казоні, державного секретаря Святого Престолу, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... **113-115**
- Документ № 34:* 1807 р., жовтня 17, Рим. – Депеша № 416 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганнові Філіппові фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... **116-118**
- Документ № 35:* 1807 р., жовтня 18, Рим. – Нота рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, кардиналові Філіппо Казоні, державному секретареві Святого Престолу..... **119-120**
- Документ № 36:* 1807 р., жовтня 31, Рим. – Депеша № 419 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... **121-122**
- Документ № 37:* 1807 р., листопада 11, Рим. – Нота рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, кардиналові Філіппо Казоні, державному секретареві Святого Престолу..... **123-126**
- Документ № 38:* 1807 р., листопада 18, Відень. – Інструкція графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... **127-129**
- Документ № 39:* Витяг з булли папи Климента VIII, доданий до інструкції від 18 листопада 1807 р. графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвігу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... **130-131**
- Документ № 40:* 1807 р., листопада 21, Рим. – Депеша № 423 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... **132-133**
- Документ № 41:* 1807 р., листопада 28, Рим. – Депеша № 428 рицаря Людвіга фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... **134**

- Документ № 42:* 1807 р., грудня 23, Рим. – Депеша № 435 рицаря Людвіґа фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 135-136
- Документ № 43:* 1808 р., січня 16, Рим. – Депеша № 6 рицаря Людвіґа фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 137-138
- Документ № 44:* 1808 р., січня 26, Рим. – Депеша № 10 рицаря Людвіґа фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 139-140
- Документ № 45:* 1808 р., лютого 13, Рим. – Депеша № 25 рицаря Людвіґа фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 141-143
- Документ № 46:* 1808 р., лютого 12, Рим. – Нота кардинала Джузеппе Дорія, заступника державного секретаря Святого Престолу, рицареві Людвіґу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі 144-157
- Документ № 47:* 1807 р., лютого 13, Рим. – Нота рицаря Людвіґа фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, кардиналові Джузеппе Дорія, заступникові державного секретаря Святого Престолу..... 158-160
- Документ № 48:* 1808 р., лютого 17, Рим. – Депеша № 26 рицаря Людвіґа фон Лебцельтерна, австрійського повіреного у справах при Святому Престолі, графові Йоганну Філіппу фон Стадіону, віце-канцлерові та міністрові закордонних справ Австрійської імперії..... 161-164
- Документ № 49:* 1807 р., квітня 9, Відень. – Інструкція графа Йоганна Філіппа фон Стадіона, віце-канцлера та міністра закордонних справ Австрійської імперії, рицареві Людвіґу фон Лебцельтерну, австрійському повіреному у справах при Святому Престолі..... 165-166
- Документ № 50:* 1808 р., лютого 23, Рим. – Булла папи Римського Пія VII «В управлінні Вселенською Церквою» 167-179

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК*

- Аввакумов Ю.* LVIII
Ададуrow В. (Adadurov V.) II-IV, IX, XI, XXX, LVII
 Альдобрандіні Іпполіто див. Климент VIII
Амман А. (Amman A.) LIII
 Ангелович Антоній (Angełowicz Antony) IX-XVII, XX-XXXIII, XXV, XXIX, XXXI-XXXII, XXXIV-XL, XLII, XLV, XLVIII, LII, LIV, LVI-LVII, 4, 14, 30, 34-35, 38-39, 46-47, 63-65, 69-70, 72-73, 75, 80, 83, 92, 94, 96, 99-100, 110-111, 117, 120, 125, 132, 165, 180
 Андроник II 102
 Антонеллі Леонардо XXI, XXVIII, XXXVI, XLIII-XLIV, 15, 82, 122, 132, 136-137, 163
Аппель Б. (Appel B.) LVIII
 Ареццо Томазо XXXVI-XXXVII, XLIII, 80, 83, 96
 Арсеній (Брилинський) 108
 Атанасій I 102
 Атанасій (Терлецький) 108
 Атанасій (Шептицький) XL, 103

 Байян Лятье Альфонс-Гюбер, де 139
 Барберіні Антоніо 43
 Барберіні Маффео див. Урбан VIII
Батрух С. LVIII
 Бенвенутті Джованні Антоніо XIII, XXVII, 43
 Білик З. XVIII
 Бодак О. LVII
 Браскі Джованні Анжеліко див. Пій VI
 Браскі-Онесті Ромуальдо Луїджі 179
Брун-Цехова К. V

Великий А. Г. (Атанасій Г. (Великий), Atanasius G. Welykyj) IX-X, XIV, XIX-XX, XXII, XXVI-XXVIII, XXXVI, XLVIII, LIII-LV, LVII, 172
Величко О. V
 Венедикт XIV XLIX, 22-23, 173
 Вернег Жозеф-Іларіон, де XXXVII
 Володимир Святославович 152
 Володислав II Ягайло 58-59
Воцелка К. (Vocelka K.) V-VI

Габлевич М. LVII
Гайковський М. XXVIII, XLVIII, LVII
 Гарасевич Михайло (*Harasiewicz M.*) IX-XI, XVIII-XIX, XXI, LII-LIV, 172
Гаюк В. XVIII-XIX
 Гедеон (Балабан) 108
Головач У. LVII-LVIII
 Григорій, митрополит Галицький 108
 Григорій II (Болгаринович) 154
 Григорій III (Мамма) 154
 Григорій XV 7
 Григорій (Палама) 107
 Григорій (Цамблак) 107
Гузь С. LVIII
 Гумбольдт Вільгельм фон 47
Гуменний М. XIX

 Гавронський Анджей 27
Глазер А. (Glaser A.) LVII
Гонза Г. (Gonsa G.) LVII
 Грімальді Єронім 173
 Гудз Іван LV
Гудзяк Б. LVII, 130

Дереженець І. IV
 Діонісій (Збируйський) 108
 Домбровський Ян Генрик XXI, XXXI-XXXII, 31, 35, 46
 Доріа Памфілі Джузеппе XXI, XLV, LIV, 142, 144, 157-159, 163, 184
 Доротей (Михальський) XV
Дубасевич Р. V
Думанська-Романюк І. LVIII

 Жакіль 47

Зашикільняк Л. IV

Іваничук Н. V
 Іпатій (Потій) 23, 173

* Не стосується текстів документів мовами оригіналу.

- Іраклій (Лісовський) XXI, XXV-XXVII, XXXV-XXXVII, XL-XLI, XLIII, XLVII, L-LI, LIII, 33-34, 69, 81, 101-102, 125, 133, 175
- Ісаєвич Я.* LII
- Ісус Христос XLV, 150
- Йоан XXII 48, 54
- Йоан XXIII XXXIV, 54-55, 59, 153, 174, 181
- Йоан, єпископ Луцький 108
- Йона 154-155
- Йордан (Міцкевич) XIII, XXI, XXX-XXXII, XXXIV, LVI, 30-31, 34-35, 39, 43, 46-49, 53, 64, 181
- Св. Йосафат (Кунцевич) 42
- Йосиф II Габсбург VI, VIII, XI, XVII, XIX
- Йосиф (Шумлянський) 103
- Казимир III П'яст 155
- Казоні Філіппо XXI, XXIII-XXV, XXVIII-XXXIV, XXXVIII, XLIV, 6, 8-9, 11, 14, 17, 25-26, 28, 67, 70, 74-75, 86, 88-89, 93, 99, 108-109, 111, 113, 115, 117, 119-120, 123-124, 128-129, 132, 137, 142, 163, 180, 182-183
- Катерина II Романова 24
- Кевенгюллер Емануель, фон VII-VIII, XXXVI
- Кіцький Каєтан Ігнаці IX-XI, XV, XXIII, XXXVI, 5, 27
- Кипріян 108
- Кирило (Терлецький) 23, 108, 173
- Климент VIII XL-XLI, XLIX, LVII, 21, 23, 53, 99, 108-109, 112, 125, 129-130, 154, 156, 159, 163, 173, 177, 183
- Климент XI 173
- Ковалев В.* V
- Коппола Доменіко XXI, XXIII, XXVII-XXIX, 11, 47
- Косар А.* LVIII
- Косса Балтазар див. Йоан XXIII
- Костянтин (Копчинський) X
- Куракін Олександр XLIII, XLVII, 164
- К'ярамонті Луїджі Барнаба див. Пій VII
- Лавізарі Ф. LIV, 179
- Ламбертіні Просперо Лоренцо див. Венедикт XIV
- Лебцельтерн Людвіг, фон (Lebzeltern Ludwig, von) XXI-XXIV, XXIX-XXXVI, XXXVIII-XL, XLII-XLV, XLVII-XLVIII, LIII, LVI, 3-10, 12-13, 15-17, 20, 26-27, 29-30, 32, 35-37, 40-42, 44, 48-49, 54-55, 63, 65, 67, 70-71, 73-76, 84-87, 89, 94-95, 97-98, 100, 104, 111, 113-114, 118-119, 121-123, 127-128, 130, 133-141, 143, 157-158, 161, 164-165, 180-184
- Лев I Данилович XLI, XLVI, 107-108, 154
- Лев (Шептицький) XL, 103
- Ле Квієн Мішель 152
- Леонтій (Пельчицький) 108
- Леопольд I Габсбург VI, 110
- Лісакевич XXXVII
- Літта Лоренцо XXI, XXVI, XXVIII-XXXI, XXXI, XXXIII-XXXV, XXXVIII, XLI, XLIII, LIV, 34-35, 38-39, 47, 54, 72-73, 80, 122
- Лозинський Йосиф XXXIV
- Лохман, абат XXVI-XXVII
- Лукавий Ф.* IV
- Лятрей А. (Latreille A.)* XLV
- Малиновський М.* X, XIX
- Манассеї Р. LIV, 179
- Маринович Л.* IV
- Марія, Пресвята Діва 60, 174
- Марія-Людовіка Моденська 72, 75
- Марія-Терезія Габсбург VI, XVII
- Марія-Терезія Бурбон 43, 72
- Мартініс Р. де (Martinis R., de)* LIII
- Марчук В.* XIX
- Мелетій (Хребтович) 108
- Міолісс Секстіус Александр XLIV
- Миколай (Хрисоверг) 152
- Михаїл I єпископ Київський 152
- Михаїл III (Рагоза) XLI, XLIX, 23, 108, 156, 173
- Михалейко А.* LVIII
- Мудрий М.* XV
- Мудрий С. (Софрон (Мудрий))* XLVII
- Назарко І.* IX, XXXVI, LII
- Наполеон I Бонапарт (Napoléon Bonaparte) VIII, XVI, XXI, XXXVII, XLIII-XLV, 39, 72, 139
- Оз Жак д' див. Йоан XXII
- Олександр I Романов XII, XXI, XXVI, XXXV-XXXVII, 39, 47, 64, 69, 88, 106, 152
- Онишко А.* V
- Паранько Р.* LVII
- Паславський І.* XVIII, XXVIII, XLVIII, LII, LV, LVII
- Пауккаціо-П'єрський див. Пасхазій (Лещинський)
- Пасхазій (Лещинський) 35
- Патрילו І.* 43
- Пелеш Ю. (Pelesz J.)* XIX-XX, LIII-LIV, 100
- Петро апостол 59
- П'єтро Мікаеле, де XXI, XXIII-XXIV, XXVIII-XXIX, XXXV, XLIV, XLVII-XLVIII, LIV, 7, 11, 14, 34, 83, 122, 136-137, 163-164

Формула присяги, яку склав 25 вересня 1808 р. у лвівському катедральному соборі Святого Юрія Побідоносця митрополит Галицький Антоній Ангелович папі Римському Пієві VII (зразок на пергаменті, 15 березня 1808 р.)

Папа Римський Пій VII (портрет маслом, бл. 1804 р.)

Імператор Австрії Франц I (портрет маслом, після 1804 р.)

Митрополит Галицький Антоній Ангелович з регаліями австрійського ордену Св. Леопольда (портрет маслом, після 1811 р.)

*Крилошанин львівського катедрального собору Святого Юрія Побідоносця
Михайло Гарасевич з регаліями австрійського ордену Св. Леопольда (портрет
маслом, між 1814 та 1816 рр.)*

Handwritten text in a cursive script, likely a diplomatic document or memorandum. The text is dense and covers most of the page.

Handwritten text in a cursive script, likely a diplomatic document or memorandum. The text is dense and covers most of the page.

PAPA PIO VII.
Official stamp or seal of Pope Pius VII, featuring a circular emblem with a figure and text around the perimeter.

Handwritten text in a cursive script, likely a diplomatic document or memorandum. The text is dense and covers most of the page.

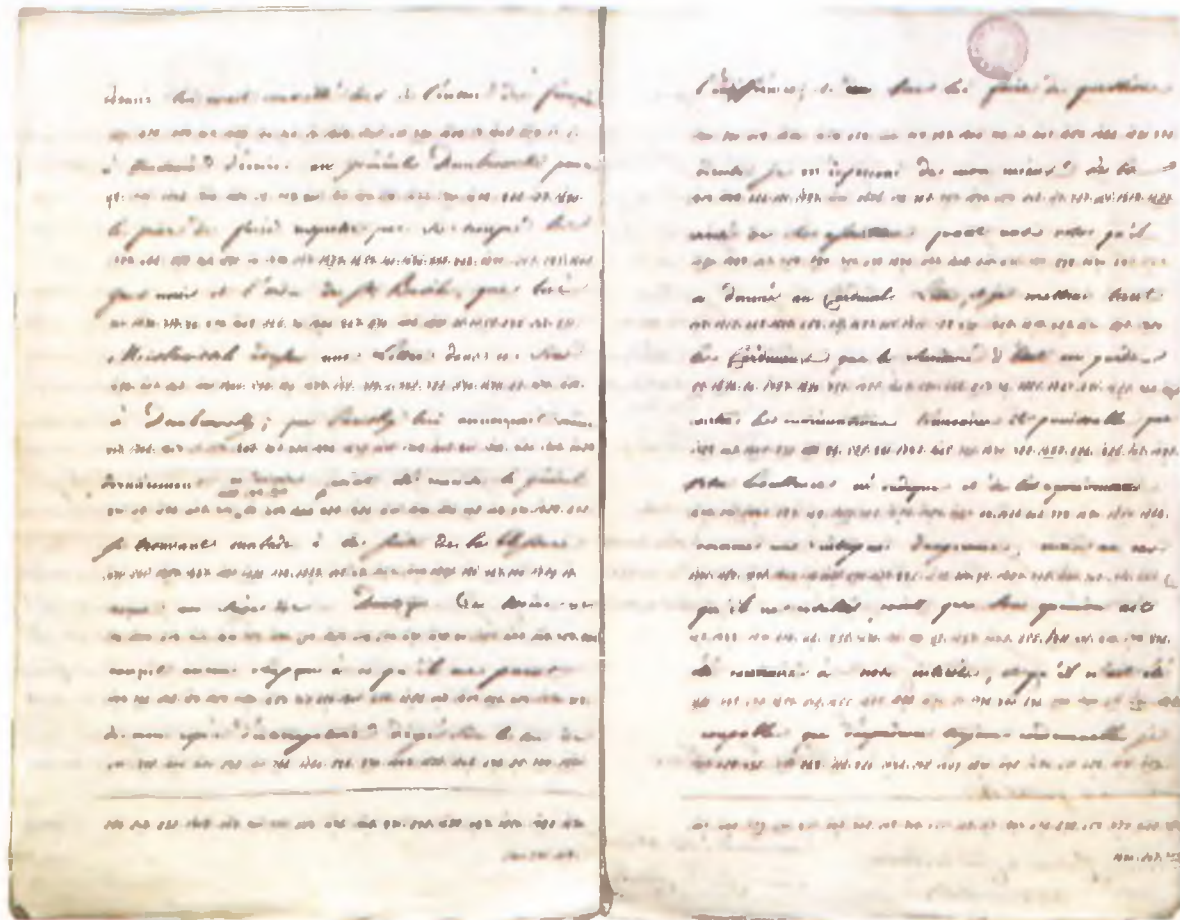
Official stamp or seal, similar to the one on the top page, located at the bottom of the page.

Handwritten text in a cursive script, likely a diplomatic document or memorandum. The text is dense and covers most of the page.

Handwritten text in a cursive script, likely a diplomatic document or memorandum. The text is dense and covers most of the page.

Handwritten text in a cursive script, likely a diplomatic document or memorandum. The text is dense and covers most of the page.

Сторінки дипломатичного листування австрійського повіреного у справах Людвіга фон Лебцельтерна, віце-канцлера Австрійської імперії Йоганна Філіппа фон Стадіона та кардинала-державного секретаря Святого Римського Престолу Філіппо Казоні (світлини депеші за № 338 від 28 березня 1807 р. Лебцельтерна Стадіону (арк. 84 зв., 85, 87); ноти Казоні Лебцельтерну від 7 травня 1807 р. (арк. 143 зв., 144); копії меморандуму Йордана (Міцкевича) від 13 серпня 1805 р. (59 зв.), долученого до депеші за № 384 від 8 серпня 1807 р. Лебцельтерна Стадіону (арк. 60)).

Світлина шифрованої депеші за № 375 від 11 липня 1807 р. Лебцельтерна Стадіону (арк. 8 зв., 9).

2 048 459
20471124 188 F80
2011
645

Публікація документів з Домашнього, Придворного та Державного Архіву у Відні (*Haus-, Hof- und Staats-Archiv in Wien*) обґрунтовує нове бачення справи фундації Галицької митрополії у 1806–1808 рр., як органічної частини великої європейської політики доби поділів Речі Посполитої та війн з Наполеоном. В історії, яка постає у світлі дипломатичного листування між Віденським двором і Римською курією, присутні всі елементи драми – зав'язка, несподівані й серйозні перешкоди, захоплююча інтрига, уперте змагання сторін, підступи недоброзичливців, врешті-решт – вистражданий щасливий кінець.

